

ORDO URBIUM NOBILIUM: İÇERİK VE KAPSAM

THE CONTENT AND SCOPE OF THE ORDO URBIUM NOBILIUM

ERKAN KURUL* FATİH YILMAZ**

Bordeaux'ya aşığım, Roma'ya ise hürmet ediyorum.

Burada bir yurttaş, her iki kentteyse consulum... (Auson. Ordo. 166-168)

Öz: MS IV. yüzyılda yaşayan Decimus Magnus Ausonius, Roma İmparatorluğu'nun özellikle batı yakasını yakından tanyan önemli bir alim ve devlet adamıydı. Onu mühim biri haline getiren en önemli husus; çeşitli bilimlerdeki bilgi birikiminin derinliği yanında başarılı bir eğitmen olmasıydı. Ayrıca, son derece stratejik mevkilere erişebilmiş bir devlet adamıydı. Yaşamının son yıllarında kaleme aldığı şiirlerinden olan *Ordo Urbium Nobilium*, Geç Antikçağ dünyasına dair önemli veriler içermektedir. Bu kapsamda, söz konusu çalışma kendisinin özellikle coğrafya, tarih, filoloji ve Latin edebiyatı-kültürü gibi çeşitli alanlarda Geç Antikçağ eğitim kurumlarının ders içeriğine dâhil edilmiş şiirini konu edinmektedir. Öyle ki, Ortaçağdan günümüze değin Ausonius'un neredeyse her eseri hakkında yüzlerce çalışma gerçekleştirilmiş ve bir çoğu da hala yayımlanmayı beklemektedir. Bu makalenin kurgusu da; Ausonius'un *Ordo Urbium Nobilium* başlıklı şiirinin içeriğinin ve kapsamının değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Bu değerlendirme bağlamında öncelikle şiirde bahsi geçen kentler, şiir içerisinde aktarılan özellikleriyle incelenmekte, ayrıca Ausonius'un bu yerleşim birimleriyle şahsi ve resmi münasabetlerinin eserindeki yansımaları irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Decimus Magnus Ausonius • Ordo Urbium Nobilium • Batı Roma İmparatorluğu • Geç Antikçağ

Abstract: Decimus Magnus Ausonius who lived in the IVth century A.D., was an important character who observed the western part of the Roman Empire and was one of its most important poets. One of the most important factors in his life was that he was a poet and also tutor of an emperor, who earned a magnificent reputation and was a very successful statesman. The *Ordo Urbium Nobilium*, one of his works which he wrote during the last period of his life as a poet, contains very important information concerning the world of Late Antiquity. This work was also used as a course book in various universities' lessons, such as in geography and the Latin language within the context of education. For this reason, many studies have been conducted into his work and much research has been completed. The subject examined in this article is an assessment of the content and scope of Ausonius' *Ordo Urbium Nobilium*. In this context, firstly, the cities mentioned in the poetry are analyzed through the features they are characterised by in the poetry, and Ausonius' personal and his public relations with these cities are enquired into, while the geographical, historical, political and cultural characteristics of the cities are also examined.

Keywords: Decimus Magnus Ausonius • Ordo Urbium Nobilium • Western Roman Empire • Late Antiquity

MS IV. yüzyılın önde gelen şair ve devlet adamlarından biri olarak kabul edilen Bordeauxlu Decimus Magnus Ausonius (MS ca. 310-394), umumiyetle Latince kaleme aldığı eserleri kapsamında büyük bir şöhret elde etmiş ve yine Latin kültürü-edebiyatı hususunda sürdürdüğü çalışmalarıyla ününe

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. erkankurul@akdeniz.edu.tr

** Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. fatihyilmaz@akdeniz.edu.tr

cihanşümul bir biçim kazandırmıştır¹. Kendisinin günümüze ulaşabilmiş eserleri genel bir ölçekte değerlendirilecek olduğunda, metin haline getirdiği çalışmalarının külliyatlı ve de uzun olmaması, ilaveten didaktik bir üslup ve ağıdalı bir dille kaleme alınmış olması ön plana çıkmaktadır. Bu eserler temel olarak düzyazı ile şiir olmak üzere iki ana gruba ayrılmakla birlikte, konu-kurgu bakımından birbirinden tamamıyla bağımsız ve farklı içeriğe sahip geniş bir koleksiyon oluşturmaktadır². Eserlerinden bazıları, -incelediğimiz şiir de bu gruba dâhil edilmektedir- Geç Antikçağda çeşitli eğitim kurumları bünyesinde ders almakta olan öğrenciler için bilgi verici bir içeriğe sahip olması bakımından eğitim kitabı niteliğine de sahip olmuştur (özellikle Latin edebiyatı, *rhetorika* ve coğrafya gibi alanlar özelinde)³. Buna mukabil, hayatının büyük bir bölümünü bir Hıristiyan olarak geçirdiği düşünülen (söz konusu dini tam olarak ne zaman ya da ne şekilde benimsediği halen karanlıkta kalmakla birlikte) Ausonius'un eserlerinin belirli bir kısmı, Hıristiyanlık dinine özgü hususlar ve ayrıntılar içermesi bakımından teolojik bir ölçüğe de sahiptir⁴.

Ausonius'un çalışmaları çerçevesinde mutlaka göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husus, kaleme aldığı şiirlerinin bir bölümünün biçimsel olarak *heksameter* (= altılı hece ölçüsü) formuna ve de *elegiak* (= mersiye, ağıt) tarzına sahip olmasıdır. Diğer bir yandan, Ausonius'un yazım stili-üslubu genellikle ince, dost canlısı, seviyeli ve de nüktedan olarak tanımlanmaktadır⁵. Bütün bu özellikleriyle Ausonius, kendi döneminden sonra yaşayan okuryazar zümre nazarında çoğunlukla *poeta* (= şair) kimliğiyle tanınmıştır⁶. Kendisinin şair kimliğiyle kâğıda döktüğü ve aynı zamanda en önemli şiirlerinden biri niteliğine sahip *Ordo Urbium Nobilium*, şairin yaşadığı (ya da daha sonraki) zaman dilimine tarihlendirilen çeşitli kopyalarda *Catalogus Urbium Nobilium* başlığıyla da anılmaktadır. Lakin Latin-Batı edebiyatında daha sıklıkla kullanılan ve kabul gören başlık metnimizde esas alınan başlıktır⁷. Ausonius tarafından kaleme alınan çalışmaların kronolojik bir değerlendirmesi yapıldığında ve bu değerlendirme metin içerisindeki tarihsel verilerle bütünleştirildiğinde, *Ordo Urbium Nobilium* başlıklı şiirin, şairin yaşamının son yıllarında kaleme alındığı ve de MS 388 yılından sonraya tarihlendirilebileceği öngörülmektedir. Metin esas itibarıyla resmi bölünmenin eşliğinde olan Roma İmparatorluğu bünyesinde varlığını sürdürmekte olan ve yazarın yaşadığı dönemdeki ehemmiyetleriyle (ya da Kartaca örneğinde olduğu üzere geçmiş yüzyıllardaki güçlerine müstahak olarak) anılmaya değer

¹ Ausonius ve hayatı hakkında detaylı bilgi için bk. Kurul – Yılmaz 2018, 559-576.

² Browning 1982, 699.

³ Ayrıca; *de Nominibus Septem Dierum* (Auson. Ec. VIII) ve yine; *de XII Caesaribus per Suetonium Tranquillum Scriptis* (Auson. Caes. I-XXIV) başlıklı eserleri aynı gruba (ders kitabı) dâhil edilmektedir. Konu hakkında bk. Browning 1982, 699.

⁴ Ausonius'un tüm eserlerini ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve yorumlamış olan R. P. H. Green'e göre (1991, XXVII); Ausonius'un bir pagan olarak yaşamını sürdürdüğüne dair veriler oldukça kısıtlıdır. Zira Ausonius'un Milano Fermanı'nın ilan edilmesinden (MS 313 yılında) birkaç yıl önce doğmuş olması sebebiyle, kendisi en erken ihtimale ergenlik yaşlarından itibaren Hıristiyanlık dinini tanımış (muhtemelen daha sonra da benimsemiş) ve yine büyük ihtimale ergenlik çağını bir pagan olarak geçirmiş olmalıdır. Öyle ki, eserlerinde pagan tanrılarına ve onlar adına adanan eserlere ve de yapılarla dair atıflar kayda değer ve gözden kaçırılmayacak şekilde bir yekûn oluşturmaktadır. Ausonius'un dini kimliği hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Byrne 1916, 17-18; Stanislaus 1944, 156-157; Browning 1982, 700; Olszaniec 2013, 77 dn. 242; Nicholson 2014, 237 vd.

⁵ Bu tanımlamalara bir örnek için bk. ve krş. Slavitt 1998, X.

⁶ Kendisinden yaklaşık yüzyıl sonra yaşamış Gaius Sollius Modestus Apollinaris Sidonius'un (MS 430-489) Ausonius hakkındaki aktarımı ve bu doğrultuda onu örnek bir şair olarak anması hususunda özellikle bk. ve krş. Sidon. Ep. IV. 2.

⁷ Farklı edisyonlarda kullanılan başlıklar hakkında bk. Green 1991, 569.

yirmi önemli kenti⁸ belirli bir düzen içerisinde listelerek bütüncül bir kent arşivi sunmaktadır. Bu bağlamda şiir, Roma ile başlatılmakta ve şairin memleketi Bordeaux ile sonlandırılmaktadır. Kentler, genel olarak bütüncül ve tematik bir ölçekte değerlendirildiğinde şiirde anılan yerleşim birimlerinin neredeyse tamamının nehir, deniz ya da okyanus kıyısında yer aldıkları görülmektedir. Bu sebeple de, şairin anılmaya değer olarak nitelendirdiği kentler -özellikle- liman yerleşimi olma özellikleriyle ve dolayısıyla da münferit ticari merkezler olarak (*emporium*) öne çıkmaktadır. Bu husus da, bilhassa *thalassografik*⁹ çerçevede oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca, *thalassokrasinin*¹⁰ kentsel gelişim süreci üzerindeki etkisini de gözler önüne sermektedir.

Şiir anlatısı dâhilindeki kent seçimleri, şairin bilimsel gözleme yöntemleri ve yazınsal üslubunun anlaşılabilirliği hususunda önemli ipuçları vermektedir. Bu minvalde öncelikle belirtilmesi ve tartışılması gereken husus, şairin konu edineceği kent seçiminde -neden?- tarafsız bir bakış açısıyla tercihte bulunamamış olmasıdır. Ausonius'un Roma'yı kentlerin en önde geleni (*prima*) ve de görkemlisi (*aurea*) olarak addetmesi ve kenti şiirin başına yerleştirmesi, elbette ki saray erkânına yakın ve de son derece önemli idari görevlerde bulunmuş bir *magistratus* olarak kendisinin başkente olan saygısının ve hürmetinin, dolaylı olarak da tarafgirliğinin bir yansımasıdır. Buna mukabil, memleketi Bordeaux'nun ise şiirin sonunda yer alması, şairin doğduğu kenti küçümsediğine ya da hor gördüğüne değil, bilakis memleketini de tıpkı Roma gibi yüceltme ve -neredeyse- ona denk tutma eğilimine sahip olduğuna işaret etmektedir. Zira Ausonius nezdinde, şiirinde yer alan yirmi kentin sıralamasında/düzenlenmesinde (*ordo urbium*) belirli kıstaslar -muhakkak ki- göz önünde bulundurulmuş olsa da, şairin kadim Roma İmparatorluğu'nun başkenti Roma ile son derece tutkulu bir şekilde bağlı bulunduğu vatani Bordeaux için bazı iltimaslar tanımış olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Buna mukabil; Roma'nın yalnızca bir dizeyle anılmış olması, buna karşılık Bordeaux'nun ise kırk bir dizeyle tasvir edilmesi, yine bir hürmetsizlik ya da kayırma belirteci olarak algılanmamalıdır. Zira şairin Roma'yı sadece bir dizeyle anmasının en geçerli sebebi, âlemşümul bir nima sahip olan başkent (hatta

⁸ Eserdeki kentlerin sayısının yirmi olduğu hakkında bk. Grig 2012, 40.

⁹ Söz konusu terim Hellence *θάλασσα* (= deniz) ismi ile *γράφειν* (yazmak, kayıt tutmak) fiilinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur ve *thalassografi* biçiminde dilimize uyarlanmıştır. Belirtilen terimi içeren çalışmalara örnek olarak bk. Miller 2013; Kopp – Wendt *forth. Thalassografi* bu anlamıyla, Antikçağdan günümüze değin izleri sürülebilmekte olan denizcilik kültürünün yazınsal bilgi birikiminin incelenmesine odaklanan alt bilim disiplinini tanımlamaktadır. Bu alt bilim disiplini, denizcilik çalışmalarına katkıda bulunan başlıca temel araştırma branşlarıyla (oşinografi, sualtı arkeolojisi, hidroloji, deniz hukuku ve gemi mühendisliği vb.) ortak perspektife sahiptir. Bu perspektif; *historiografi* ile *epigrafinin* tarih araştırmaları, *sismografi* ile *kartografinin* jeoloji çalışmaları ya da *anemografinin* ise meteorolojik gözlemler özelindeki konumu ve önemiyle özdeşdir. Belirtilen bu yönleriyle *thalassografi*, antikçağdan günümüze kadar denizcilik kültürüyle alakalı tüm yazınsal verilerin (seyir defterleri, denizcilik ile ilgili yazıtlar, tarihi metinlerde geçen ve de okyanus, deniz, göl ve nehirler ile ilgili bilgiler içeren kaynaklar, ayrıca denizcilik tarihi, hukuku ve ritüelleri üzerine kaleme alınmış papirüs-parşömenler vs.) ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesine odaklanmaktadır.

¹⁰ Hellence *θάλασσα* (deniz) ismi ile *κρατείν* (güçlü olmak, muktedir olmak) fiilinin birleşiminden oluşturulan *θαλασσοκρατία* (denizde muktedir, denizlere hâkim) terimi; genellikle yaygın ya da bölgesel karasularında kurulmuş olan askeri ve ticari deniz hâkimiyeti oluşturma stratejisini tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Aynı zamanda deniz gücünün esas alındığı ve devlet politikasının da merkezi otoritenin sahip olduğu deniz gücü orantısında oluşturulduğu yönetim politikasına verilen terminolojik adlandırmadır. Örnek olarak Bronz Çağı'nda *Girit* (Minos) Uygarlığı, Arkaik Dönem boyunca *Fenike* ve *Etruria*, Klasik Dönem'de (MÖ 478 yılında kurulmuş olan) Attika-Delos Deniz Birliği'nin liderliğini üstlenen *Atina* ve Hellenistik Dönem süresince de *Kartaca*, *Rhodos* ve Mısır merkezli *Ptolemaios* Krallığı *thalassokratik* bir rejim çerçevesinde politika uygulamışlardır. *Thalassokrasi* rejimi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Constantakopolou 2007, 90-99; Hauben 2013, 40-41; Abulafia 2014, 39 vd.

Romalılar nezdinde dünyanın merkezi) hakkındaki neredeyse her detayın tüm okuryazar zümre ve aynı zamanda avam çoğunluk tarafından gayet iyi bilinmesidir. Tabiri caizse, bu kentin herhangi bir tanıtıma ya da reklama ihtiyaç duymamasıdır. Böylelikle yazar; alegorik manada da olsa Roma'ya duyduğu derin sadakatini ve hürmetini gözler önüne sermektedir. Böylelikle de son derece kısa ve öz bir tanıtımla Roma hakkındaki anlatısını sonlandırmaktadır (öyle ki zamanımızda dahi herhangi bir kenti sadece tek dizeyle veya yedi kelimeyle, böylesine azametli şekilde tanımlamak oldukça güçtür). Sonuç itibarıyla Ausonius, kenti bir dizeyle tanımlamayı yeterli görmekle ona mistik bir yücelik kazandırmayı amaçlamaktadır. Benzer bir şekilde, memleketi Bordeaux için kırk bir dize kaleme alarak da¹¹, kendi kentinin Roma'dan çok daha üstün olduğunu ve anılmaya ya da tasvir edilmeye değecek daha fazla özelliği bulunduğunu ispat etme ülküsüyle hareket etmemektedir. Ausonius'un buradaki birincil ereği, kendi kentini dillendirmeye daha fazla gerek duymasıyla ilintili olmalıdır. Bu suretle de, son derece yüksek bir şöhret elde etmiş ve ayrıca önemli mevkilere ulaşmış bir şair olarak yaşamının son döneminde kaleme aldığı böylesi bir şiirde memleketine yer vermesi, ona karşı sevgisini ve sadakatini taçlandırma gayesine dayandırılmaktadır.

Ordo Urbium Nobilium: İçerik ve Kapsam

Ausonius, şiirindeki kent anlatısına öncelikle günümüzde İtalya'nın başkenti olan kadim Roma'yı¹² bir dizeyle anarak başlar. Şairin eserinin başında Roma'yı anmasının asli amacı henüz resmi bölünmeyi tam olarak gerçekleştirmemiş *imperium Romanum*'un bin yılı aşan mazisiyle -tartışmasız- en önemli kenti konumuna sahip Roma'ya karşı saygı gösterisinde bulunmaktır. Bu övgü dolu dizeyle gerçekleştirilen abidevi başlangıç, antikçağ boyunca izleri takip edilebilen onurlandırma-methetme geleneğinin edebi bir yansıması olarak da yorumlanabilir. Böylelikle şair, son derece önemli makamlara ulaşmış bir devlet adamı kimliğiyle orantılı olarak hem imparatorluğun başkenti Roma'ya karşı zati yükümlülüğünü yerine getirmiş, hem de mevcut kültürel-siyasal ortam özelinde güç kaybetmekte olan kente (romantik manada olsa da) himmet ve güç atfetmiştir. Öyle ki, klasik Latin edebiyatı genelinde ve benzer amaçlar kapsamında, güçlü bir durumda olsun ya da olmasın Roma'yı övmek için kullanılan farklı sıfatların varlığı da bilinmektedir. Bunlar arasında ön plana çıkan ilk üçüysen; *aurea*,

¹¹ Sadece Bordeaux kentine toplamda kırk bir dize ayrılmış ve böylelikle şiirin tamamını oluşturan yüz altmış sekiz dizelik metnin yaklaşık dörtte birlik kısmı Ausonius'un memleketine ayrılmış bulunmaktadır. Bu da diğer kentlere oranla, Bordeaux'un ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğunu -açıkça- ortaya koymaktadır. Bu husus, Batı Akdeniz coğrafyasındaki kentlere dair anlatının şiirde %81 oranında bir yoğunluğa sahip olmasıyla da desteklenmektedir. Konu hakkında son derece önem arz eden grafik için bk. Reboul 2007, 110.

¹² *Roma* (Hellence: Ρώμη) kenti hakkındaki bilgilendirmenin yalnızca bir dizeden oluşuyor olması ve anlatının yüzeysel bir biçimde sonlandırılması, Ausonius'un kenti küçümsediğine ya da onunla ilgili olumsuz veya hasımca bir düşünceye sahip olduğuna yorulmamalıdır. Bilakis, şair burada Roma'yı bir dizeye sığdırarak ona bir kutsiyet ve yücelik (özellikle Vergilius'un da kullanmış olduğu *divum domus* [= *Aen.* II. 241; tanrıların yurdu, mabedi, evi] ibaresine yer vererek) kazandırmayı amaçlamaktadır. Diğer bir yandan, Antikçağdan günümüze değin son derece önemli bir konuma sahip böylesi bir kentin tanıtıma ya da çeşitli açılardan dillendirilmeye ihtiyaç duymadığı yönünde bir izlenim de uyandırmak istiyor olmalıdır. Öyle ki şiirde hiç bir kentin tasviri esnasında kullanmadığı *aurea* (= altından, muhteşem, görkemli, azametli) sıfatına yalnızca Roma için yer vermekte, böylelikle onu tüm kentlerin en yücesi ya da kıymetlisi ilan ederek zirveye yerleştirmektedir (*aurea* ibaresi hakkında bk. ve krş. Iuvenc. *Praef.* II; Ovid. *AA.* III. 113; Martial. IX. 59. 2.). Bu minvalde, toplamda yalnızca yedi kelimenin kullanıldığı ilk dizede yer verilen tüm sözcüklerin şair tarafından özenle seçilmiş olduğu açıkça görülebilmektedir. Sonuç olarak Roma hakkındaki anlatı diğer kentlere oranla oldukça kısa olsa da, son derece süslü ve bir o kadar da azametlidir. Ausonius'un Roma kenti hakkındaki kurgusal tasvirine dair farklı görüşler hakkında ayrıca bk. Green 1991, 571. Ausonius'un yaşadığı dönemde kentin dönüşümüne dair genel olarak ayrıca bk. Christie 2000, 311 vdd. Geç Antikçağ yazarların Roma kentine yönelik bakış açıları hakkında bk. Balbo 2017, 27-45.

aeterna ve *sacra* şeklinde öne çıkmaktadır¹³.

Roma'yı takiben; ülkemizin en önemli kenti olan İstanbul, yani Doğu Roma İmparatorluğu dönemindeki adıyla Constantinopolis¹⁴ ile günümüzde Tunus sınırları içerisinde yer alan ünlü Kartaca¹⁵ kentlerinin tasvirine on üç dize ayrılmıştır. Bu kentlerin anlatısında ikincilik ya da üçüncülük mevkilerinin hangi kentte ait olduğu ya da hangisinin bir diğerinden daha üstün bir konumda bulunduğu muallaktır. Bu belirsizliğin Ausonius tarafından taammüden yaratıldığı düşünülmekle birlikte, tıpkı Roma gibi Constantinopolis'in de mevcut idari merkezlerden biri olmasından ötürü şairin ona bir imtiyaz tanıma eğiliminde olduğu, bu nedenle de Kartaca'ya nazaran Constantinopolis'i ikinciliğe yerleştirmeyi arzuladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Constantinopolis'in, şairin yaşadığı dönemdeki yükselişine (*fortuna recens* = mevcut talihi, serveti bakımından) atıfta bulunulurken, MÖ 146 yılında Romalılar tarafından topraklarına tuz dökülerek¹⁶ tarih sahnesinden silinen Kartaca ise yitlik varsıllığı ve geçmiş serveti bakımından (*vetus opulentia* = bir zamanlardaki servetiyle, gücüyle) ön plana çıkartılmaktadır. Aynı zamanda, her iki kentin kurucuları olan *Elissa*¹⁷ ile *Constantinus*'a¹⁸ da

¹³ Friedländer 1913, 31. Edebi kaynaklarda, yazıtlarda ve sikkelerde kenti övmek amacıyla farklı birçok *epithetonun* daha kullanıldığı bilinmektedir. *Aeterna* (ebedi ve ezeli), *alta* (kadim), *augusta* (azize), *aurea* (görkemli), *caput* (önder), *decus* (şaşalı), *domina* (sahibe), *felix* (bahtiyar), *genetrix* (var eden), *inclita* (şanlı), *immensa* (engin), *invicta* (yenilmez), *magna* (ulu), *maxima* (soylu), *martia* (cengâver), *mater* (ana), *prima* (önde gelen), *potens* (muktedir), *regia* (asil), *regina* (ece), *sacra* (mukaddes), *sacratissima* (en mübarek), *venerabilis* (muhterem) ve *victrix* (fatih) bunlar arasında ön plana çıkmaktadır. Kenti yüceltmek için kullanılan *epithetonlara* yönelik detaylı bilgi için bk. Coulston – Dodge 2000, 10 dn. 4.

¹⁴ Şiirde *Constantinopolis* (Hellence: Κωνσταντινούπολις) olarak anılan kent, MÖ 657 yılında Megaralı kolonistler tarafından kurulmuş ve ilk olarak Byzantion (Hellence: Βυζάντιον) olarak isimlendirilmiş olduğu bilinmektedir. Kuruluşundan itibaren MS IV. yüzyıla kadar aynı ismiyle anılmış, MS 330 yılında imparator Büyük Constantinus tarafından Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti ilan edilmesinin üzerine kendisine izafeten kentin ismi de *Constantinopolis* olarak değiştirilmiştir. Şiirde yine bu ismiyle anılmakta ve Roma ile Kartaca'yla birlikte kadim dünyanın en önemli üç kenti arasında zikredilmektedir.

¹⁵ Şiirde *Carthago* (Hellence: Καρχηδών) olarak anılan kent, günümüzde Tunus sınırları içerisinde yer alan Kartaca kentidir (İspanya'nın güney doğu kıyası üzerinde konumlanan ve de bir zamanlar Kartacalıların İber Yarımadası'ndaki kolonisi, ayrıca da en önemli liman kenti ve sınır karakolu niteliğine sahip olan *Carthago Nova* kenti ile karıştırılmamalıdır). Kentteki arkeolojik kazılar sonucunda ulaşılan materyal kültür kalıntılarıyla da desteklenen sözlü ve yazılı anlatım geleneğine göre Kartaca'nın MÖ ca. 814 yılında Fenike'den gelen kolonistlerce kurulmuş (Fenike ile Kartaca'nın koloni ilişkisiyle ilgili Herodotos'un aktarımı hakkında bk. Hdt. III. 19) ve MÖ 146 yılında Romalılarca yıkılmış olduğu bilinmektedir. Kent kuruluşundan yıkılışına kadar var olduğu yaklaşık 650 yıllık süreç boyunca Batı Akdeniz ile Doğu Akdeniz rotalarına açılan en önemli limanlardan biri olmuş ve bu doğrultuda ticari, siyasi ve askeri bakımdan *Eski Dünya*'nın en kadim kentleri arasında gösterilmiştir. Böylelikle de Constantinopolis ile beraber, Antikçağın en önemli üç liman kentinden biri olarak şiirdeki yerini almıştır.

¹⁶ Bir kentin topraklarına tuz dökülmesi suretiyle lanetlenmesi Romalılarca yaygın olarak kullanılan bir yöntemdi. Tuz dökmedeki temel amaç kent topraklarının verimliliklerini kaybetmesi ve böylelikle de verimsizleştirilen arazideki her türlü canlı (insan, hayvan, bitki) popülasyonunun yok edilmesiydi. Öyle ki tuz dökülen bir araziye iskân etmek isteyen yerleşimcilere söz konusu toprağın lanetlenmiş ve yerleşilemez olduğu mesajı da bu noktada verilmiş oluyordu ve kent yeni yerleşimcilerine gözdağı vermek suretiyle kapatılmış oluyordu. Konu hakkında ayrıca bk. Warmington 1960, 208; Ridley 1986, 140; Goldsworthy 2000, 354.

¹⁷ Dido olarak da anılan Elissa, Fenikelilerin en önemli kentlerinden biri olan Tyros kralının kızıdır. Roma'nın efsanevi kurucusu Aeneias ile yaşadığı aşk ve Kartaca kentinin kuruluşunda sahip olduğu kurucu (= κτίστης) rolü ile ünlüdür. Konu hakkında bk. Iust. XVIII. 5. 1-17; Strab. XVII. Elissa hakkında ayrıca bk. Ovid. *Her.* VII. 5-11; Sil. *Pun.* I. 21-25; Tac. *Hist.* XVI. 1; Verg. *Aen.* I. 338-368; Roller 2012, 290-291; López-Ruiz 2014, 369.

¹⁸ Flavius Valerius Aurelius Constantinus Augustus (Büyük Constantinus olarak da bilinir); MS 306-337 yılları arasında hüküm sürmüş olan Roma imparatorudur. Kendisi Elissa (Dido) gibi Constantinopolis'in kurucusu (=

değnilmektedir. Bu doğrultuda kentlerin ata kültlerine dair aktarımda bulunulurken, yine her iki kentin öncül yerleşimcilerince iskân edilen ve büyük ihtimalle mevcut kentlerin *akropolis*lerine işaret eden *Lygos*¹⁹ ile *Brysa*²⁰ adlı ilkel yerleşim birimlerine dair *ortografik* değerlendirmelerde de bulunulmaktadır. Bu değerlendirme kapsamında, kentlerin öncül *akropolis*leri için *ethnikon* bildiren sıfatlara yer verilmektedir (*Brysa* için *Punica*, *Lygos* için ise *Byzantina*). Anlatı dâhilinde göz önünde bulundurulması gereken diğer bir önemli husus ise, Ausonius'un Kartacalıların geçmişlerinde Romalılar ile yaşadıkları şiddetli anlaşmazlıklara dair gönderimde (ya da kötü niyetle yaklaşılacak olduğunda, nüktedan bir hatırlatmada) bulunulmasıdır. Bu gönderimi gerçekleştirmek içinse; "*Romam vix passa priorem*: Roma'nın üstünlüğüne güç bela katlanmış olan (Kartaca)" şeklinde bir ibareye yer verilmektedir. Böylelikle, Roma ile Kartaca arasında vuku bulan mücadeleler ekseninde Kartaca'nın Roma'ya zorla da olsa (Kartaca savaşları neticesinde) boyun eğmek zorunda kaldığına vurgu yapılmaktadır. Sonuç olarak da, her iki kentin de birbirine eşit/denk bir şekilde tarih sahnesindeki varlıklarını sürdürmeye devam etmeleri dilenmekte ve mevcut durumlarını koruyabilmek adına geçmişteki şan ve şöretlerinden feyz almaları salık verilmektedir. Bu suretle, söz konu iki kente dair anlatı sonlandırılmaktadır.

Bu kentleri takiben, Constantinopolis ile Kartaca tasvirine benzer bir anlatım günümüzde Mısır'ın en büyük ikinci kenti İskenderiye²¹ ile yine ülkemiz sınırları içerisinde yer alan Antakya²² için

κτίστης) kimliğine sahip olmamakla birlikte, kentin ismini değiştiren, kurumlarını yeniden yapılandıran ve önemli mimari düzenlemeler gerçekleştiren reformist bir role sahiptir. Bu minval üzere buradaki alegori; yeni düzenlemelerin hayata geçirildiği kentin artık farklı bir çehreye büründüğünün, artık imparatorun ismiyle anıldığının, böylelikle *Byzantium* isminin kullanımının sona ermiş olduğunun ve kent açısından yeni bir devrin başladığının vurgulanmasıdır.

¹⁹ *Lygos* (Hellence: λυγός); Gaius Plinius Secundus'un (*Nat. IV. 11. 46*) aktarımına göre *Byzantium* kentinin eski ismidir. Söz konusu yerleşimin kalıntılarının Antikçağda Sarayburnu üzerinde, günümüzdeki Topkapı Sarayı'nın konumlandığı bölgede olduğu düşünülmektedir. Ausonius burada, Constantinopolis'in *Lygos* olarak adlandırılan küçük bir yerleşim biriminden (muhtemelen bir balıkçı kasabasından) söz konusu müreffeh ve kudretli *metropolis*e dönüşümüne gönderimde bulunmaktadır. Konu hakkında ayrıca bk. Arslan 2010, 24.

²⁰ *Byrsa* (Hellence: βύρσα) öküz ya da sığır postu/derisi anlamına gelmektedir. Kelime bu anlamı özelinde bir öküz ya da sığır derisinin ince bir urgan haline getirilerek Kartaca teritoryumunun sınırlarının belirlenmesinde kullanılması neticesinde kentin kadim *akropolis*yle özdeşleştirilmiştir. Alegorik manadaysa, Kartaca'yı kuran Elissa'nın (Dido) kent alanını seçmesi ile sınırlarını belirlemesiyle ilişkili efsaneye vurgu yapılmakta ve kentin en erken ismi olarak da bilinegelmektedir (Servius *Aen. I. 70: Carthago ante Byrsa, post Tyros dicta est* = Kartaca önceden Byrsa, sonradan Tyros olarak anıldı). Ayrıca bk. Verg. *Aen. I. 367*; Liv. XXXIV. 62. 12.

²¹ Şiirde *Alexandria* (Hellence: Ἀλεξάνδρεια) olarak anılan kent, MÖ 331 yılında Nil Nehri'nin Akdeniz'e boşaldığı verimli delta üzerinde, Makedonların ünlü kralı Aleksandros III Megas tarafından bir liman kenti işleviyle ve Makedonların örf, adet ve geleneklerini Akdeniz havzasına yaymak amacıyla tasarlanarak kurulmuştur. Kent kurulduğundan itibaren giderek kalkınmış ve önce Ptolemaios Krallığı'nın başkenti olmuş, sonrasında MS 641 yılında Müslümanlarca fetih edilene kadar gerek Roma İmparatorluğu, gerekse de Doğu Roma İmparatorluğu özelinde, yaklaşık bin yıl boyunca son derece önemli bir metropolis kimliğine sahip olmuştur. Bu minvalde Alexandria, Antikçağdan günümüze kadar çeşitli edebi eserlerde sıklıkla konu edilmiş (özellikle kent açıklarındaki Pharos Adası'nda yer alan deniz feneri ve kentte bilimsel bir ivme kazandıran kütüphanesiyle) ve büyük bir ün kazanmıştır. Alexandria, günümüzde Mısır sınırları içerisinde yer almakla birlikte bilimsel literatür özelinde dilimizdeki karşılığı olan İskenderiye ismiyle anılmaya devam etmektedir. Son olarak, göz ardı edilmemesi gereken diğer bir önemli husus ise şiirde hakkında aktarımda bulunulan kentin, Antikçağda Aleksandros tarafından Doğu İran, Afganistan, Pakistan ve Hindistan'da aynı isimle kurulan diğer kentlerle bir bağlantısının olmadığıdır.

²² Şiirde *Antiochia* olarak anılan kent (Hellence: Αντιόχεια), MÖ 307 yılında Orontes Irmağı (günümüzdeki Asi Nehri) kıyısında, Aleksandros III Megas'ın kurmaylarından Antigonos I Monophthalmos tarafından Antigonea

geçerlidir. Önceki iki kente benzer şekilde, yine on üç dizyle anılan bu kentlerin her ikisi de sıralamada benzer ya da eşit addedilmektedir. Lakin bu defa farklı bir yöntem uygulanarak İskenderiye'ye sıralama hususunda esneklik (ya da daha iyimser bir yaklaşımla; seçim hakkı) sunulmaktadır. Bu minvalde şayet İskenderiye'nin dördüncü sıraya koyulmaya razı olması durumunda (*vellet Alexandri si quarta colonia poni* = eğer Aleksandros'un kenti dördüncülüğü isterse), Antakya'nın üçüncülük mevkiine sahip olabileceği belirtilmektedir. Bu hususlara ek olarak, kent kurucularının Makedon *ethnikon*ları ile ilgili ortaklıklara-bağlantılara gönderim yapılmaktadır. Bu bağlamda; İskenderiye'nin kurucusu Makedon kral Büyük İskender (*magnus Alexander te condidit* = seni Büyük İskender kurdu) ile onun kumandanlarından biri olan ve Antakya'nın kurucusu olarak bilinen Seleukos I Nikator'un (MÖ 305-281) isimleri (*illa Seleucum nuncupat* = o [Antakya] Seleukos'a atfedilir) arka arkaya zikredilmektedir. Bu kentlere dair aktarımda göze çarpan diğer bir önemli husus, yazarın her iki şehirdeki karmaşık sosyal düzen ve etnik yapı (günümüzün büyük yerleşim birimlerindeki toplumsal eşitsizlik ve etnik dengesizliğe benzer şekilde) hakkında değerlendirmede bulunmasıdır²³. Anlatının devamında, Antakya'nın Antikçağ boyunca hem Hellenlerin ve Romalıların hem de Doğu Romalıların baş düşmanı olarak anılan Perslere/Pathlara yakın konumundan dolayı, özellikle Roma ve Doğu Roma İmparatorluğu nezdinde bir sınır karakolu niteliğine sahip olduğu belirtilmektedir (*illa quod infidis opponitur aemula Persis* = o [Antakya] zalim Perslere rakip sayılır)²⁴. Bu kentlerin anlatısında son olarak, Seleukos Hanedanlığı genelinde bir gelenek ve krallık mensupları özelinde resmi bir simge haline getirilen çapa figürüyle dağlanma âdeti hakkında değerlendirmede bulunmaktadır²⁵.

Bir sonraki sıra, yazarın imparatorluk sarayında bir süre ikamet ettiği ve aynı zamanda genç Gratianus'un eğitimliğini yürüttüğü yer olarak bilinen, günümüzde Almanya'nın sınırları içerisinde yer alan Trier²⁶ kentine aittir. Kenti okuyuculara yedi dizyle aktaran Ausonius, anlatısında Trier'in

ismiyle kurulmuştur. Kuruluşundan çok kısa bir süre sonra, Antigonos'un MÖ 301 yılında vuku bulan Ipsos Savaşı'nda Seleukos I Nikator tarafından yenilmesini takiben, MÖ 300 yılında kentin yeri yeniden belirlenerek günümüzdeki Antakya'nın yakınlarına taşınmış ve ismi de Seleukos'un babası Antiokhos'a ithafen Antiocheia olarak değiştirilmiştir. Süreci takiben kent, MÖ 64 yılında Seleukos Krallığı'nın Romalılarca ortadan kaldırılmasına kadar başkent statüsüne sahip olmuştur. Akabinde Antiocheia bir süreliğine Roma İmparatorluğu'na bağlı Syria Eyaleti'nin başkentliğini yapmış ve Antikçağdan itibaren Roma, Constantinopolis ve Alexandria ile birlikte en önemli metropolislerden biri olarak anılagelmiştir.

²³ Bk. Amm. Marc. XXII. 11. 4. Ayrıca krş. Green 1991, 572.

²⁴ Green 1991, 572. Antakya kenti, Constantius ve de Iulianus'un Perslere karşı yürüttüğü seferlerin de operasyon merkeziydi. Persler ayrıca Horatius tarafından da (*Carm. Saec. IV. 15. 23*) *infidive Persae* şeklinde tanımlanmaktadır.

²⁵ Efsaneler ışığında, Seleukos I Nikator'un MÖ ca. 355 yılındaki doğumundan evvel, annesi Laodike rüyasında Apollon'dan bir çocuk dünyaya getirdiğini ve tanrının kendisine üzerine çapa figürü işlenmiş değerli bir yüzük hediye ettiğini görmüştür. Rüyayı takiben Laodike çocuğunu dünyaya getirdiğinde, bebeğin uyluğunda çapayı andıran bir doğum izi olduğu ortaya çıkmıştır. Akabinde aynı işaret, Seleukos'tan sonra dünyaya gelen erkek çocukların tamamında görülmeye devam etmiştir. Böylelikle çapa figürü Seleukos Krallığı hanedanının tamamında bir iktidar sembolü olarak meşrulaştırılmıştır (bk. Iust. XV. 4. 8; Venetis 2012, 158; Marshak 2015, 70).

²⁶ Şiirde *Treveri* olarak anılan kent, günümüzde Almanya sınırları içerisinde yer almakta ve Trier ismiyle anılmaktadır. Kentin MÖ IV. yüzyılda bir Gallia kenti olarak kurulmuş olduğu ve adını bölgenin ilk yerleşimcileri olarak tahmin edilen Treveri kavminden aldığı düşünülmektedir. Kent MÖ ca. 17 yılında Roma hâkimiyeti altına girmiş ve Roma imparatoru Augustus'un adına ithafen *Augusta Treverorum* ismiyle anılagelmiştir. Roma hâkimiyeti süresince gerek kritik yol ağlarının kesişme noktasında konumlanmasından, gerekse de bereketli Moselle Nehri'nin yakınından akmasından dolayı kent giderek kalkınmış ve Antikçağda önemli yerleşim merkezlerinden biri olmayı başarmıştır. Öyle ki Trier kenti, imparator Constantius Chlorus ve oğlu Büyük Constantinus (yaklaşık olarak MS 285'ten 312 yılına kadar), ayrıca yine Valentinianus I ile Gratianus II (ca. 364-383 yılları

Rhen²⁷ ve Mosella²⁸ nehirlerinin kıyısındaki konumunu ön plana çıkardıktan sonra Trier'in öncelikle Gallia Eyaleti, sonrasında Batı Roma İmparatorluğu sınırları özelinde askeri, idari ve ekonomik açılardan önemli bir konuma sahip olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bu bağlamda, kentin özellikle askeri yönden önemi *armipotens* (cengâver, savaşkan, yiğit, bıçkın) sıfatının kentin *epithetonu* olarak kullanılmasıyla vurgulanmaktadır. Anlatı özelinde üzerinde durulması gereken diğer bir önemli husus ise, birinci dizide kullanılan *dudum* zarfıyla, kentin isminin zikredilmesi konusunda geç kalındığının ve bu sebeple de şairin mahcubiyet duyduğunun ifade edilmesidir²⁹. Son olarak, kent surlarıyla ilgili bilgilendirmede bulunmaktadır³⁰.

Trier'i takiben günümüz İtalya'sının önemli kültür merkezlerinden biri, aynı zamanda da Roma'dan sonraki en kalabalık yerleşim birimi olan Milan³¹ kenti on bir satırla anılmakta ve Ausonius tarafından gerek yurttaşları gerekse de kamusal-özel yapıları bakımından özel bir gayret gösterilerek

arasında) dönemlerinde idari yönetim merkezi olarak kullanım görmüştür. Kent MS IV. yüzyılın başlarından itibaren (Batı Roma'da oluşan otorite boşluğuyla birlikte) mevcut konumunu korumayı başaramamış, ilerleyen süreçle birlikte önemini yitirmiş ve yine eski ismiyle anılmaya devam etmiştir.

²⁷ Burada *Rhenus* (Hellence: Ρήνος) olarak anılan ırmak günümüzde Rhen Nehri'ne karşılık gelmektedir. Nehir, İsviçre Alpleri'nden doğup Lihtenştayn ve Fransa sınırlarından ilerledikten sonra, Almanya ile Hollanda topraklarından geçer. Son olarak Hollanda'nın Rotterdam kenti yakınlarında Kuzey Denizi'ne dökülür. Yaklaşık 1230 km uzunluğuyla Batı Avrupa'nın Tuna Nehri'nden sonraki en uzun ikinci nehridir. Nehrin yaklaşık 883 kilometrelik bölümü deniz trafiğine uygundur ve bu özelliğiyle büyük oranda seyrüsefere elverişli bir özelliğe sahiptir. Nehrin yan kolları ile birlikte kapladığı toplam alan 185.000 kilometrekaredir. Rhen'in Almanya topraklarından geçen en büyük üç kolu Moselle, Main ve Neckar ırmaklarıdır ve Trier kenti de en önemli yan kollarından tanesi olan Moselle Nehri kıyısında yer almaktadır.

²⁸ Moselle Nehri, yukarıda değinildiği üzere Rhen Nehri'nin en büyük üç kolundan biridir. Yaklaşık 545 kilometrelik uzunluğa sahiptir. Fransa, Luksemburg ve Almanya toprakları üzerinden ilerler. Söz konusu nehir, Trier kentinin yakınından geçtiği için kente birçok bakımdan son derece önemli katkılar sunmuştur ve halen sunmaktadır. Bu nedenle de kente dair tasvirde kendisine yer bulmuştur. Buna mukabil Ausonius'un da, Moselle'ye karşı özel bir ilgi beslediği ve bu nehir ile kıyılarını övmek için methiye niteliğinde tasarladığı, MS ca. 371 yılına tarihlenen ve altılı hece formunda kaleme alınan *Mosella* başlıklı bir şiirin yazarı olduğu bilinmektedir.

²⁹ Green 1991, 573.

³⁰ Trier'in surları için bk. Wightman 1970, 92 vdd; Heinen 1985; 110-111. Surlar sıra dışı bir biçimde genişti (Wightman 1970, 93) ve kenti doğu-güney doğu istikametinde çevreleyen tepelerin üzerinde yükseliyordu (Wightman 1970, 121 fig. 12; Heinen 1985, 111).

³¹ Şiirde *Mediolanum* (Hellence: Μεδιολάν[τι]ον) olarak anılan kent, günümüzde İtalya'nın kuzeyinde, Alp Dağları'nın eteklerinde ve Po Nehri'nin vadisi üzerinde yer alan Milan kentine karşılık gelmektedir. Aynı zamanda İtalya Yarımadası'nın Roma'dan sonraki en kalabalık ikinci kentidir. Kentin MÖ IV. yüzyılın başlarında kurulduğu düşünülmeyle birlikte, MÖ II. yüzyıldan itibaren (MÖ. ca. 194 yılında) Roma hâkimiyeti altına girdiği bilinmektedir. Kent Roma imparatoru Augustus dönemi sonrasında oldukça önemli bir yerleşim merkezi haline gelmiş, aynı zamanda Roma'nın en önemli eğitim kurumu niteliğine sahip olmuştur. Bütün bu yönleriyle ön plana çıkan Milan, Roma imparatorları nazarındaki önemini hızla arttırmış ve bu önemine binaen de -şiirde de anıldığı üzere- pek çok değerli yapıyla (özellikle Pagan tapınakları, Hristiyan kiliseleri ve imparatorluk sarayları ile) donatılmıştır. Şiirin Milan'ın mimarisine ayrılmış ilerleyen kısmında da, bizzat Ausonius'un yaşadığı dönemde kentte ön plana çıkan önemli yapılara yüzeysel bir şekilde değinilmektedir. Şiirin Milan'a ayrılmış olan kısmında dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise, kent sakinlerini tanımlamak için kullanılan övgü dolu ibareler ile kentin düzen ve intizamına yönelik kaleme alınan yüceltici ifadelerdir. Bu durum genellenecek olduğunda, Ausonius'un Milan kenti hakkında kişisel bilgisinin olduğu (aynı zamanda uzun bir süre olmasa da belirli bir süre boyunca konakladığı) sonucuna ulaşılabilir (Green 1991, 573).

yüceltilmektedir. Bu yüceltilmenin temel nedeni Milan'ın Batı Roma İmparatorluğu'nun resmi ika-
metgâhının ve kurumlarının bulunduğu önemli bir idari merkez olması, bu minvalde de son derece
görmekli yapıları bünyesinde barındırmasıdır. Böylelikle de şiir anlatısında kentin en önemli övgü
kaynağı olarak -elbette ki- mimari yapıları ön plana çıkarılmaktadır. Ancak şair mimari perspektif
dışında, kenti her açıdan yüceltmekten geri durmak istememektedir (*et Mediolani mira omnia = ve*
Milan'ın her şeyi mükemmeldir)³². Övgüye nail olan yapılar arasında, *Herculeus* adıyla anılan hamam
kompleksi dikkat çekmektedir. Şiirde anılan bu hamam kompleksinin *Herculius* lakabına sahip Batı
Roma imparatoru *Marcus Aurelius Valerius Maximianus Herculius Augustus* (MS 250-310) tarafından
inşa ettirilmiş olmalıdır. Öyle ki, Milan'daki önemli kamusal yapıların birçoğu da Batı Roma İmpa-
ratorluğu tacını bu kentte giymiş olan imparatorun tahtta bulunduğu döneme tarihlendirilmekte-
dir³³. Sonuç olarak, genel anlamda yapıları ve mimari donatılarıyla ön plana çıkarılan kentte yine yapı
ve mimari donatı özelinde kent içi çekişme tasviri aktarılmaktadır (*omnia quae magnis operum velut*
aemula formis excellunt = bunların [yapıların] her biri üstün sanatsal tarzlarıyla birer rakipmişcesine
öne çıkarlar). Bunun ardından da tüm bu mimari öğeler Roma'nın herhangi bir muhitindeki yapıdan
aşağı kalmayacak şekilde imgelenmektedir (*nec iuncta premit vicinia Romae = öte yandan Roma bün-*
yesindeki bir muhitten aşağı kalmaz).

Milan'ın ardından, diğer italik kentlerden biri olan Capua'ya³⁴ yer verilmektedir. Capua için top-
lamda on sekiz satır ayrılmıştır. Kent anlatısında öncelikle; Capua'nın önemli bir liman kenti niteli-
ğine sahip olması özelindeki varlığına, tarımsal üretim çeşitliliği bağlamındaki avantajına ve ayrıca
-özellikle deniz- ticareti potansiyelinin üstünlüğüne övgü yapılmaktadır. Bu övgü, on sekiz satırlık
anlatının sadece iki satırını kapsamakta, geri kalan anlatının tamamıysa eleştirel bir üslup barındır-
maktadır. Bu eleştirel anlatı kapsamında genel itibarıyla Capua'nın geçmişinde (şiirde *rerum domi-*
nam Latiique parentem = her şeyin sahibesi ve Latinlerin babası)³⁵ Roma'ya karşı sürdürdüğü savaş-
çatışmalara ve bu savaş-çarpışmalar neticesinde Roma tarafından maruz bırakıldığı cezalara -Kartaca

³² Bu övgü öylesine yüceltici bir üslupla yazılmıştır ki, kentliler Milano'daki önemli yapıların bazılarını Auso-
nius'un dizeleriyle süslemişlerdir. Kentin Ortaçağdaki önemli şehir merkezlerinden biri olan, *Piazza Mercanti* de
yer alan ve Milan'ın en elit eğitim merkezlerinden biri olarak yüzyıllarca kullanılmış, ayrıca Augustinus ve Au-
sonius'un da çeşitli dersler vermiş olduğu bilinen *Palazzo delle Scuole Palatine*'nin ön cephesine şairin heykelinin
yanına yerleştirilmiş yazıt bunlardan bir tanesidir. Bu yazıtta şairin Milan kentiyle ilgili aktarımının tamamı yer
almaktadır.

³³ Konu hakkında bk. Green 1991, 574. Bu yapıların konumları hakkında ayrıca bk. Calderini 1943-1944, 542-548.

³⁴ Şiirde *Capua* (Hellenic: Καπὼν) olarak anılan yerleşim birimi, günümüzde İtalya'nın güneyinde yer alan önemli
bir liman kentidir ve halen aynı isimle anılmaktadır. Kentin -genel olarak- kabul gören kuruluş tarihi MÖ 800
yılıdır (Livius ise farklı bir öneri getirerek kentin Etrüskler tarafından [V. 37. 1] MÖ 424 yılında kurulduğunu
ileri sürmektedir). MÖ 424 yılıyla birlikte, kent Samnitler tarafından fethedilir ve Etrüsk hâkimiyeti son bulur.
İlerleyen süreç dâhilinde Capua, Roma ile zaman zaman olumlu, zaman zamansa olumsuz ilişkiler içerisinde
bulunmuş olsa da, kentin geleceğine yön veren en önemli hadise II. Kartaca Savaşı sırasında (özellikle MÖ 216
yılında vuku bulan Cannae Muharabesi sonrasında) Capualıların Hannibal ile müttefiklik kurmasıdır (Liv.
XXIII. 7). Bu süreci takiben kent, henüz savaş devam ederken MÖ 211 yılında Romalılarca ele geçirilmiş (Liv.
XXIII. 18; Strab. V. 4. 12; Diod. XXVI. 14), böylelikle de Capualılar oldukça ağır ceza yükümlülükler ile karşı
karşıya bırakılmışlardır. Şiirdeki tasvirde Ausonius, Capualıların Romalılara karşı düşmanca bir tutum sergile-
diği bu sürece ve bu tutumları neticesinde çarpıtıldığı cezalara dikkat çekmektedir. Bu suretle de, tüm Roma
düşmanlarına karşılaşacakları nihai son ile ilgili ufak bir hatırlatmada (ya da daha net bir biçimde, edebi içerikli
bir tehditte) bulunmayı amaçlamış olmalıdır.

³⁵ Benzer kullanımlar için ayrıca bk. ve krş. Verg. *Aen.* I. 282: *rerum dominos*; Ovid. *Met.* XV. 447: *dominam rerum*.

ile mukayese edilerek- vurgu yapılmaktadır³⁶. Bu anlatıdaki ana tema ise, Capua'nın geçmişinde (bilhassa Roma Cumhuriyet Dönemi ortalarında) giderek güçlenmekte olan Roma'ya karşı sahip olduğu *hybris* neticesinde karşı karşıya kaldığı dramatik sonun edebi bir çerçevede yansıtılmasıdır. Böylelikle de, gelecekteki tüm Roma muhaliflerine benzer bir sonla baş başa kalacaklarına dair üstü kapalı bir imada bulunmaktadır (Roma'yla bir zamanlar sürtüşme içinde olan Kartaca ve Korinthos kentlerinin MÖ 146'da, peş peşe cezalandırılmaları ve yakılıp yıkılmaları bu cezalandırmaya iyi bir örnektir). Sonuç itibarıyla da Ausonius; bir zamanların Roma'sı (= *Roma altera quondam*)³⁷ olarak nitelendirdiği Capua'nın sekizinciliğe kadar gerileyen bu konumunun kentün uzunca bir süredir taraf olarak içinde bulunduğu İkinci Kartaca Savaşı sırasındaki tutumuna ve geçmişindeki Roma düşmanlığına bağlamaktadır³⁸.

Capua'dan sonra, günümüzde yine önemli bir liman kenti olarak bilinen ve İtalya sınırları içerisinde yer alan Aquileia³⁹ kentine dair dokuz dizelik bir aktarımda bulunmaktadır. Capua ile birlikte söz konusu iki kent özelinde göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus, Capua'nın sıralamada sekizinci (= *octavum*), Aquileia'nın ise dokuzuncu (= *nona*) olarak anılması ve bu iki kentün peş peşe rakamsal bir ibareyle tasvir edilmesidir. Bu kapsamda; Ausonius'un Roma, Kartaca, Antakya, İskenderiye, Capua ve Aquileia kentlerine ait anlatılarda sayı sıfatlarına yer veriyor olması, şiirin kentlerin sıralamasını (*ordo*) mı yoksa kataloğunu (*catalogus*) mu içerdiği yönündeki bazı tartışmaları beraberinde getirmektedir⁴⁰. Aquileia anlatısında ön plana çıkan diğer bir husus ise, kentün surlarından

³⁶ Bk. Liv. XXIII. 6. 6: İkinci Kartaca Muharebesi'nin dönüm noktalarından biri olan Cannae Savaşı'nın ardından Capua, Hannibal'e karşı Roma'ya yardım etmeyi kabul etmiştir. Capualıların bu yardımdaki şartıysa Roma'nın iki *consul*ünden birinin Capualı olmasıydı. Söz konusu şart hakkında ayrıca bk. Cic. *Leg. Agr.* II. 95.

³⁷ Benzer kullanımlar için ayrıca bk. ve krş. Cic. *Leg. Agr.* I. 24; II. 86; *Phil.* XII. 7.

³⁸ Green 1991, 574. Capua, antik dünyanın en önemli üç kenti arasında sıklıkla zikredilmektedir. Örneğin Florus (*Epit.* I. 11. 6-7: *et ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas numerata* = ve kentlerin ecesi Capua, bir zamanlar en büyük üç kent arasında sayılmaktaydı) kent hakkındaki anlatısında Capua'nın bir zamanlar kadim dünyanın önde gelen üç kenti arasında zikredildiğini beyan etmektedir.

³⁹ Şiirde *Aquileia* (Hellence: Ἀκυληία) olarak anılan kent, günümüzde İtalya'nın kuzeydoğu ucunda, Adriyatik Denizi kıyısında yer almaktaydı. Bu kent de tıpkı Capua gibi, Antikçağdaki ismini halen muhafaza etmektedir. MÖ 181 yılında bir Roma kolonisi olarak kurulduğu bilinen kent (Liv. XXXIX. 22. 6f; XLV. 6 vd; LIV. 1 - LV. 6; XL. 26. 2; XXXIV. 2 vd; *CIL* V. 873), Antikçağdan Ortaçağa ve akabinde günümüze değin önemli bir liman kenti kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Kentün özellikle MS II. yüzyılda yaklaşık yüz bin kişilik bir nüfusu bünyesinde barındırdığı ve bu minvalde oldukça uzun bir zaman dilimi süresince Roma İmparatorluğu bünyesindeki en önemli liman kentlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak Aquileia, Roma donanması için önemli bir karargâh ve iklim üssü niteliğine de sahipti. Tüm bu özellikleri çerçevesinde kent, Ausonius'un yaşadığı MS IV. yüzyılda önemini korumaktaydı ve bu doğrultuda da anılmaya değer kentler arasında yer bulmuştur. Ancak MS V. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte kent, Atilla önderliğindeki Hunlar tarafından büyük bir tahribata uğratılmış, sonrasında bir daha eski gücüne ve varlığına kavuşamayarak mevcut gücünü kaybetmiştir.

⁴⁰ Capua anlatısındaki *octavus* [a, um = sekizinci] ile Aquileia kısmındaki *nonus* [a, um = dokuzuncu] sıfatları, metnin başında Roma kenti için kullanılan *primus* [a, um = birinci] sıfatıyla mukayese edilebilir. Benzer bir kullanıma da Kartaca tasvirinde yer verilen *secundus* (a, um = üçüncü) ile Antakya ve İskenderiye tasvirlerindeki *tertius* (a, um = üçüncü) ve de *quartus* (a, um = dördüncü) sıfatlarıdır (*tertius* sıfatının hem Kartaca hem de Antakya-İskenderiye anlatılarında kullanılması filolojik anlamda bir karmaşa oluşturmaktadır). Ancak Ausonius şiirin başında Roma kentini birinci olarak addederek kenti numaralandırmaya çaba harcamaktan ziyade, Roma'ya tüm kentlerin önünde ya da üzerinde bir konum kazandırmayı amaçlıyor olmalıdır. Bu suretle de *prima* ibaresi, *kentlerin arasında önde gelen, başı çeken* şeklinde çevrilmiştir. Tıpkı, Roma'nın ilk imparatoru Augustus'un *primus inter pares*, yani *şitler arasında önde gelen, başı çeken* olarak anılması örneğinde olduğu üzere.

ve de limanından (*moenibus et portu celeberrima* = tahkimatları ve limanıyla son derece ünlü olan) övgüyle bahsedilmesidir⁴¹. Kentin ve limanının bahis konusu bu yüksek üne sahip olduğu dönem, yaklaşık yüz bin kişilik bir nüfusa ev sahipliği yaptığı MS II. yüzyıl olarak düşünülmektedir. Öyle ki, Aquileia anlatısının girişinde “*non erat iste locus* = burası bir yerleşim birimi değildi” ibaresine yer verilmektedir. Bu ibareye ek olarak Aquileia hakkında çalışmalarını sürdüren modern araştırmacılar, kentin MÖ 181 yılında Romalılar tarafından bir koloni statüsünde kurulduğu konusunda fikir birliği içerisindeyler. Ayrıca, öncül yerleşim biriminin muhtemelen bu tarihten çok kısa bir süre önce Galyalıların derme çatma bir yerleşim alanı şeklinde oluşturulmuş olduğunu bildirmektedirler⁴². Diğer yandan da, Galyalıların söz konusu iskânından evvel bölgede herhangi bir ikamet biriminin mevcut olmadığına yönelik tespit ve görüşler bulunmaktadır⁴³. Eldeki tüm bu veriler de, kentin ve limanının kuruluşundan sonra çok kısa bir sürede kalkınarak MS II. yüzyılda gücünün doruğuna ulaştığı tezini destekler bir niteliğe kavuşmaktadır. Ausonius, şiirinde Aquileia’ya ayırmış olduğu kısımda coğrafi ve idari odaklı bilgilendirmelerde de bulunmakta ve kentin Illyria Dağları’na⁴⁴ dönük bir konuma sahip olduğunu, ayrıca da Romalılar tarafından bir koloni kent statüsünde kurulduğunu aktarmaktadır (*Itala ad Illyricos obiecta colonia montes* = Illyria Dağları önünde uzanan İtalyan kolonisi [Aquileia]). Son olarak, Romalıların MS 43 yılında Britannia Adası’nı fethetmelerini takiben adada yürütecekleri yeni askeri-ticari faaliyetlere bir üs olarak kurdukları ve *Rutupiae* (ya da *Portus Ritupis*) olarak adlandırdıkları koloni kentiyle bağlantılı bir *ethnikon* niteliğinde kullanılan *Rutupinum* ibaresine yer verilmektedir. Rutupiae kenti, günümüzde İngiltere’nin *Kent* vilayetine bağlı ve *Richborough* ismine sahip bir liman yerleşiminin sınırları içerisinde yer almaktaydı. Ancak Ausonius burada, kente ilişkili söz konusu *ethnikon* *Rutupiae* ile ilgili bir husustan söz etmek için değil, aksine Britannia Adası’nda yaşayan ve özellikle Roma’ya karşı düşmanca bir tavır sergileyen tüm otokton kavimleri, aynı zamanda da adanın tamamındaki halkları genellemek üzere kullanmıştır. Bu *ethnikon* ile birlikte kullandığı *latro* [= haydut, zorba, eşkiya] ismiyle de adayı ve adalıları niteleyen bir tamlama oluşturmuştur. Böylelikle (tıpkı Hellenlerin, kendi ırklarına mensup olmayan ve dillerini bilmeyen tüm topluluklar için kullandıkları Barbarlar [Hellence: βάρβαροι] ibaresinde olduğu üzere), bu adada yaşayanları küçük gören ve tenkit eden bir üslup sergilemiştir. Bu minvalde kelime, Britannia Adası’nda

⁴¹ Bu övgünün temel nedeni, Aquileia’nın özellikle Adriyatik Denizi’ne açılan bir liman kenti işlevine sahip olmasıdır. Bu kapsamda kent limanı, kuzey-doğu İtalya sınırındaki stratejik konumu sebebiyle Roma İmparatorluğu’nun Avrupa istikametinde sürdürdüğü askeri-ticari operasyonlarının ikmal noktası olarak yüzyıllar boyunca işlevsel bir şekilde kullanılmıştır. Böylelikle kent ve limanı bilhassa askeri-ticari bağlamda kısa sürede büyük bir ün elde etmeyi başarmıştır. Aquileia limanı, ayrıca da surları hakkında bk. Calderini 1972, XC-XCIV (surlar hakkında bilgi) ve ayrıca XCIX-CV (liman hakkında bilgi). Ayrıca krş. Amm. Marc. XXI. 11. 2; ... *cum Aquileiam pervenissent, uberem situ et opibus, murisque circumdatam validis...* = İyi bir konuma sahip ve güçlü, ayrıca sağlam surlarla çevrilmiş olan Aquileia’ya vardıklarında.

⁴² Modern araştırmacıların söz konusu görüş ve tespitlerine örnek olarak bk. Green 1991, 576.

⁴³ Değerlendirme ve tespitlere örnek olarak bk. ve krş. Liv. XXXIX. 54-55.

⁴⁴ Illyria (Hellence: Ἰλλυρία), antikçağda Balkan Yarımadası’nın batısında, Adriyatik Denizi’nin ise doğu kıyılarında hüküm sürmüş otokton bir krallıktır. Aquileia, bu krallığın Roma ile sınırını oluşturan dağlık bölgeye yakınlığı sebebiyle bu bölgeyi iskân eden Illyrialılar ile Romalılar arasında koruyucu bir işleve sahipti, bu doğrultuda Romalılarca bir sınır karakolu olarak görülmekteydi (Kommagene Krallığı’nın Parthlar-Armenialılar ile Romalılar arasındaki işlevine benzer biçimde). Ausonius burada kentin bu özelliğini ön plana çıkarmakta ve Aquileia’yı Illyria coğrafyasını denetim altında bulduran ve oradan gelebilecek herhangi bir tehlikeyi engelleyebilmek ya da Roma’ya tehdit yaratmasını geciktirebilmek üzere sürekli tetikte bekleyen muhafız kimliğine sahip bir kent olarak tasvir etmektedir.

yaşayanları niteleyen *Britannus* sıfatının olumsuz anlam yüklenmiş ve Latince özelinde en erken kullanım gören türdeşidir⁴⁵.

Aquileia'nın ardından, günümüzde Fransa sınırları içerisinde yer alan Arles⁴⁶ sekiz dizeyle, "*Gallula Roma* = Galliacığın Roma'sı"⁴⁷ ibaresiyle anılmakta ve böylelikle kentin Gallia coğrafyasındaki üstün konumuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca kentin ortasından geçmekte olan Rhône Nehri'nin⁴⁸ Arles'i ikiye ayırarak, onu adeta çift taraflı (= *duplex*: iki katlı, ikili) bir yerleşim birimi haline getirdiğine dikkat çekilmektedir. Diğer bir yandan, yine anılan bu nehrin üzerinde gemilerin yan yana getirilmesi/birleştirilmesi suretiyle oluşturulduğu aktarılan bir köprü (*navali ponte* = gemiden köprü, gemi köprüsü vasıtasıyla) Arles'in ana caddesine benzetilmektedir⁴⁹. R. P. H. Green'in de bildirdiği üzere böylesine köprüler genel olarak askeri amaçlarla inşa edilirdi⁵⁰. Ancak Arles'de aynı tarzda

⁴⁵ Benzer bir kullanım için bk. Auson. *Par.* VII. 2, XVIII. 8. Konu hakkında ayrıca bk. Evelyn White 1919, 69 dn. 1; 275 dn. 3; Green 1991, 576.

⁴⁶ Şiirde *Arelate* olarak anılan kent, günümüzde Fransa'nın güney sahili üzerinde konumlanmakta, aynı zamanda Avrupa'nın en önemli nehirlerinden biri olan Rhône Nehri kenarında yer almaktadır ve günümüzde Arles olarak anılmaktadır. Arles, Antikçağda Fenikelerce kurulmuş diğer bir önemli liman kenti Marsilya ile sıkı bir rekabet içerisindeydi ve bu sebeple de çeşitli güç odakların hedefleri arasında sıklıkla yer alabiliyordu. Bu özelliğine binaen kent, MÖ 46 yılında Gaius Iulius Caesar tarafından (Pompeius ile Caesar arasındaki çekişmede Caesar tarafında saf tutmuş olmasından ötürü) *Colonia Arelate* ismiyle yeniden kurulmuş ve Roma'ya tabi kılınmıştır. Arles hakkında bilinmesi gereken diğer bir önemli ayrıntıysa kentin içerisinden geçen Rhône Nehri'nin kenti ikiye ayırdığıdır. Ausonius, kente yönelik tasvirsel aktarımında *duplex Arelate* (= çift taraflı Arles) ibaresine yer vererek bu hususa değinmektedir (krş. Auson. *Mos.* 480-481). Bir sonraki satırda *Arelas* kentinin ismi daha sonraki formda kullanılır (bu form için bk. Prud. *Per.* 4. 35; Oros. *Ad. Pag.* I. 2. 64). Belirtilen tüm bu özellikleri ve stratejik avantajı özelinde kent, Roma İmparatorluğu bünyesinde giderek kalkınmış ve Gallia Narbonensis Eyaleti'nin en önemli kentleri arasında girmiştir. Böylelikle de *Gallula Roma* (= Galliacığın Roma'sı) ibaresiyle şair tarafından özellikle yüceltilmiştir.

⁴⁷ "*Gallula Roma*" muhtemelen Ausonius tarafından kent için uyarlanan bir ibaredir ve bu ibaredeki küçültme iması oldukça önem arz etmektedir (krş. *Ordo* 61'de yer alan "*Roma altera*" ve de Vollmer – Rubenbauer 1926, 26-30'da tartışılmış olan bir yazıtta yer alan Trier için kullanılmış olan "*Belgica Roma*" ibaresi).

⁴⁸ Şiir içerisinde *Rhodanus* (Hellence: Ροδανός) olarak anılan nehir, günümüzde Rhône ismiyle anılmaktadır. İsviçre Alpleri'ndeki Rhône buzullardan doğan ve Arles yakınlarından Akdeniz'e boşalan Rhône Nehri, 812 kilometre uzunluğuyla Gallia'nın en uzun ikinci nehridir, Avrupa'nın ise en önemli nehirlerinden biridir. Nehrin neredeyse tamamı seyrüsefere elverişlidir. Bu doğrultuda Antikçağdan Ortaçağa kadar Rhône nehri; Arles, Avignon, Valence, Vienne ve Lyon gibi farklı kentlere ulaşımı sağlayan en önemli güzergâhtı ve orta büyüklükteki gemiler nehrin içerisinde aktif bir biçimde yolcu ya da yük taşıyabilmekteydi. Seyrüseferler, nehrin kaynağının yakınlarından denize döküldüğü deltaya kadar, kürekle çekilen ya da yelkenle idare edilen orta büyüklükteki gemilerle yaklaşık olarak üç hafta sürmekteydi. Tüm bu özellikleri bağlamında gerek Hellenler, Gerek Fenikeliler gerekse de Romalılar nezdinde Rhône, Akdeniz'den gelen ticari malları Gallia'nın iç kesimlerine ulaştırabilmek adına en pratik ve elverişli güzergâh özelliğine sahipti. Bu sebeple de nehrin kenarında kurulmuş kentler bir liman kenti ayrıcalığına sahip olabiliyor ve müreffeh kentler haline gelebiliyorlardı.

⁴⁹ Burada odaklanılan husus, kentin teknelerden oluşan sıra dışı köprüsü ve yaygın ulaşım ağıdır. Bu konu hakkında genel olarak bk. Constans 1921.

⁵⁰ Askeri amaçlarla inşa edilmiş gemiden köprüler, Antikçağ kaynaklarında sıklıkla anılmaktadır. Bunlardan bir tanesi de, Dareios'un MÖ ca. 512 yılındaki İskit Seferi esnasında *Trakya Bosporos'u* (İstanbul Boğazı) üzerinde kurdurtmuş olduğu gemiden köprüdür. Herodotos (IV. 83); Ktesias (*FGrHist* III C 688 F 13 (21) ve Strabon (VII. 3. 9 c. 303 dn. 1); İstanbul Boğazı üzerinde oluşturulan bu geçici köprünün meydana getirilme süreciyle ilgili elimizde ne yazık ki herhangi bir veri yoktur. Ancak Arrianus'un (Anab. V. 7. 1-2) aktarımı ışığında Pers kralı Dareios, İstanbul Boğazı'nı (Hdt. IV. 83) ve Istros (= Danube/Tuna) Nehri'ni geçerken (Hdt. IV. 97) veya yine Kserkses Çanakale Boğazı'nı aşarken, (Hdt. VII. 33-36) boğaz ve nehir suları üzerinde kalıcı bir köprünün ku-

inşa edilmiş fakat ticari-sivil amaçlarla da hizmet görmüş olan farklı bir köprünün varlığı *Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator* tarafından da teyit edilmektedir⁵¹. Ayrıca yine R. P. H. Green tarafından aktarıldığına göre; nehrin her iki kıyısında taştan yapılmış mesnetler (dayanaklar) mevcuttu⁵² ve teknelerden meydana getirildiği belirtilen köprü her iki kıyıdaki bu mesnetler arasında konumlanmaktaydı, böylelikle de nakliye gemilerinin nehirde yukarıya doğru (akıntının ters istikametinde) seyrüseferlerine devam etmelerine olanak tanınmaktaydı. Böylesine bir köprünün yakın bir zamana kadar kullanım görmeye devam ettiği de bilinmektedir⁵³. Böylelikle de kent, cazip ve misafirperver (*blanda hospita*⁵⁴) bir liman kenti olarak yüceltilmektedir. Son olarak Arles, Gallia'nın diğer önemli kentleri Narbonne ve Vienne⁵⁵ ile yüzyesnel bir biçimde karşılaştırılmaktadır⁵⁶.

Arles kenti tasvirinin ardından, İber Yarımadası'nda yer alan dört önemli kent ortak bir anlatı dâhilinde ve de birbirini takip edecek biçimde, ancak sadece beş dizeyle tasvir edilmektedir (ilk üç

rulmasına elverişli olmayacak biçimde derin ve geniştir. Bu sebeple çözüm, teknelerden oluşan bir köprünün kurulmasıydı. Plinius'a (*Nat. IV. 12 [76]*) göre, bu köprü 500 *passus* (ca. 740 m) genişliğindeydi. Bu bakımdan köprü Kserkses'in Çanakale Boğazı'nı geçerken yaptırdığı gibi -Herodotos'un (VII. 33-36) betimlediği şekilde-, gemilerin yan yana dizilerek birbirine bağlanmaları ve belirli bir düzen dâhilinde demir atmaları yöntemiyle oluşturulmuş olmalıydı (ayrıca bk. Romm 1998, 83 vd). Persler tarafından İstanbul Boğazı ve Tuna Nehri üzerine kurulan gemiden köprüler hakkında detaylı bilgi için bk. Arslan 2010, 53 vdd.

⁵¹ Cassiod. *Var. VIII. 10. 6: Arelatus est civitas supra undas Rhodani constituta, quae in orientis prospectum tabulatum pontem per...* = Arles, Rhone Nehri'nin akıntıları kıyısında kurulmuş olan bir kenttir, bu dalgalardan doğu istikametindeki ahşap görünümlü bir köprünün altından...

⁵² Konu hakkında bk. Constans 1921, 341-345.

⁵³ Teknelerden oluşan bir köprü, Ostia Limanı'nda yer alan bir mozaik üzerinde tasvir edilmiştir (bk. Becatti 1961, IV. 74; V. pl. CLXXIV), bu mozaikteki köprü sıklıkla iddia edildiği üzere, Rhen Nehri'nden ziyade Nil Nehri üzerinde kurulan bir köprüyü tasvir etmek için yapılmış olmalıdır. Mozaikteki üç nehir ise daha büyük bir rakamı simgeliyor olmalıdır.

⁵⁴ *Hospita* sıfatı Ovidius (*Pont. IV. 14. 60*) ve de Statius (*Ach. I. 66; 206*) tarafından kentler için kullanılmıştır.

⁵⁵ Şiirde Arles kentine dair anlatıda sadece bir tasvir unsuru olarak kendine yer bulan *Vienne* kenti, Antikçağdan günümüze değin son derece önemli bir yerleşim alanı ve ticaret merkezi (emporium) kimliğine sahip olmuştur. Günümüzde Fransa'nın sınırları içerisinde yer alan kent, *Vienne* ismiyle anılmaktadır (*Avusturya'nın başkenti Vienna ile karıştırılmamalıdır*). Benzer bir öneme Antikçağ özelinde, bilhassa da Roma İmparatorluk Dönemi'nde sahip olan *Vienne*, *Narbo* ve de *Arles* ile birlikte *Gallia Narbonensis Eyaleti*'nin en önemli kentlerinden biriydi ve yine tıpkı *Arles* gibi, *Rhône* Nehri tarafından iki kısma ayrılmaktaydı. Anılan bu öneme ve ayrıcalıklı konumuna binaen kent, MS V. yüzyılın ortalarına kadar *Trier*'den sonraki en önemli *Gallia* yerleşimi olarak anılmıştır. Ancak *Ausonius*, söz konusu bu öneme rağmen *Vienne*'ye döneminin ya da geçmişin anılmaya değer kentleri arasında hususi bir yer ayırmamaktadır (aynı şekilde *Troia*, *Sparta*, *Korinthos*, *Pergamon*, *Miletos*, *Ephesos*, *Nicomedia*, *Patara*, *Perge*, *Tarsus*, *Rhodos*, *Kudüs*, *Şam*, *Byblos*, *Tyros*, *Utica*, *Kyrene*, *Gadeira*, *Marsilya*, *Sinope* gibi kentlere değinilmemektedir). Bu husus da bazı soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Bu soru işaretleri özelinde de, *Ausonius*'un *Ordo* ya da *Catalogus Urbium Nobilium* olarak adlandırdığı eserinde, kendisinin bizzat ziyaret edebildiği kentlere yer verdiği düşünülmektedir. Diğer bir (kötümser) olasılık ise, kendisi nazarında önem arz ettiğini ve mutlaka değinilmesi gerektiğini düşündüğü kentleri aktardığı ve diğerlerini kasti bir biçimde göz ardı ettiği ya da arka planda bıraktığıdır.

⁵⁶ *Narbonne* kenti bir sonraki kent anlatısının (*Ordo 107-127*) konusunu oluşturmaktadır. R. P. H. Green'e göre (1991, 577) *Vienne*, tıpkı *Lyon* ve *Autun* kentleri gibi Doğu *Gallia*'da yer alan önemli bir kent olmasına karşın, bu eserde anılmaya değer kentler listesine dâhil edilmemiştir. Bu dışlanmanın sebebi kentin çok da köklü olmayan bir tarihsel geçmişe sahip olmasıdır.

dize Sevilla, diğer ikisiyse Kordoba, Tarraco ve Braga kentlerine ayrılmıştır)⁵⁷. Bu kentler arasında ön plana çıkanı, günümüz İspanya'sı sınırları içerisinde yer alan Sevilla⁵⁸ kentidir. Kent anlatısında öncelikle Sevilla isminin etimolojisine dair değerlendirmede bulunulmakta ve bu adlandırmanın İber Yarımadası kültürüne özgü bir kökene sahip olduğu (*nomen Hiberum* = İberialı isim, İber adı) vurgulanmaktadır. Ancak Ausonius burada, Latin kültüründen yana, ayrıca da Roma dostu (*philo-Rhomaïos*) olduğunun işaretini bir kez daha vermekte ve kentin isminin türetildiği ve de Fenikelerce kurulduğu sıradaki ilk adı olan *Spal* yerine *Hispalis*'i tercih etmektedir⁵⁹. Böylece, kentin isminin türetildiği ve filolojik kökenini barındıran adlandırmayı göz ardı etmektedir. Bunun yerine kent adının mevcut Latin-Roma *ortografisindeki* karşılığına şiirde yer vererek, *Hispalis* adlandırmasının Fenike değil, bilakis İber kökenli olduğunu iddia etmektedir ve kendi tanımlamasına fikri bir meşruiyet katmayı amaçlamaktadır. Sevilla anlatısında dikkat çeken diğer bir önemli tasvir unsuru ise, kentin kenarından aktığı belirtilen nehirdir. Bahis konusu edilen ve denizi andırdığı belirtilen bu nehir (*aequoreus amnis* = denize benzer, denizi andıran ırmak) günümüzdeki Guadalquivir Nehri'dir. Mevcut durumu itibarıyla Cádiz Körfezi'nden Sevilla kentine kadar tamamıyla seyrüsefere uygun niteliktedir. Fakat antikçağda debisinin daha fazla olduğu ve bu suretle nehir üzerinden İspanya'nın iç kesimlerinde yer alan Córdoba kentine kadar intikalini mümkün olduğu düşünülmektedir (Hellen coğrafya yazarları bu nehri kimi zaman Tartessos Nehri olarak da zikrederken, Romalılar ise Baetis Irmağı olarak anmışlardır⁶⁰). Sevilla üzerine aktarılan diğer bir önemli husus ise, kentin (muhtemelen yazarın yaşadığı dönemde de?) *Provincia Hispania Baetica*'nın dört alt idari biriminden biri olan *conventus Hispalensis*'in başkenti statüsüne sahip olmasıyla ilgilidir⁶¹. Bu nedenle, -her ne kadar şüpheyle yaklaşılması gerekse de- tüm İspanya'nın (*tota Hispania*) belirli bir makama erişmiş idarecilerinin (*suos*

⁵⁷ R. P. H. Green'e göre (1991, 577) bu beş dize, Ausonius'un Iberia Yarımadası'nda yer alan kentler ile ilgili yüzeysel bilgisine ve bunun sonucunda karşı karşıya kaldığı ayrıntılı mukayese gerçekleştirilme noksanlığına işaret etmektedir. Ayrıca burada Roma kenti tasvirine bir dize ayrılmış olmasının yukarıda detaylıca açıklanan sebepleri geçerliliğini yitirmekte ve şairin bu beş kent hakkındaki malumat eksikliği (ya da iyimser bir tabirle: yüzeysel bilgi birikimi) ön plana çıkmaktadır.

⁵⁸ Şiirde *Hispalis* olarak anılan kent, günümüzde İspanya sınırları içerisinde yer alan Sevilla ile özdeşleştirilmektedir (Plin. *Nat.* II. 97, 100; Caes. *Civ.* II. 18; Mela II. 88). Kent, gerek İspanya'nın içlerine kadar sokulan Guadalquivir Nehri yakınlarında yer aldığından dolayı, gerekse de İber Yarımadası'nın Atlas Okyanusu'na açılan bir limanı niteliğine sahip olduğu için Antikçağ'dan günümüze değin oldukça önem arz eden bir liman kenti olarak anılmıştır. Mitolojik anlatılar ışığında kentin kurucusu Herakles'tir (ya da oryantalist anlatılara göre Fenike-Kartaca *pantheonundaki* Melqart). Arkeolojik materyal kültür kalıntıları ise, kentin ilk iskân tarihi olarak MÖ VIII. yüzyılı işaret etmekte ve kentin kurucularının Fenike-Sami kökenli olduğuna dair ipuçları vermektedir. Bu minvalde kent yaklaşık olarak iki bin iki yüz yıllık bir geçmişe sahiptir ve yazarın yaşadığı dönemde de önemini korumakta olan kadim kentler içerisinde yer almaktaydı. Böylelikle de anılmaya değer kentler arasında -yalnızca bir dizeyle de olsa- yer bulabilmiştir.

⁵⁹ *Hispalis*'in Fenike dilindeki ismi olan *Spal* (= aşağı düzlük, alttaki bölge, ova) hakkında bk. ve krş. Deamos 2009, 199.

⁶⁰ Strab. III. 1. 9; 2. 11.

⁶¹ Bu husus şiirde "*submittit cui tota suos Hispania fasces* = oraya (Sevilla'ya) gönderir bütün İspanya kendi magistratuslarını" ibaresiyle vurgulanmaktadır. Burada kullanılan "*tota Hispania*" ibaresi; bir bütün olarak tüm İspanya eyaletlerinin kendi idari yöneticilerini Sevilla'da barındırdığı yönünde bir düşünce akla getirmemelidir. Öyle ki Sevilla ancak şairin yaşadığı MS IV. yüzyıldan Müslümanlarca fethedildiği MS 713 yılına kadar ayrıcalıklı bir konuma sahip olabilmiştir.

*fasces*⁶²) Sevilla'da ikamet ettiklerinin ve kentin idari bir merkez niteliğine sahip olduğunun şiirde ayrıca vurgulanması amaçlanmış olmalıdır. Sevilla'yı takiben yine günümüz İspanya'sında yer alan Córdoba⁶³ kentinin yalnızca ismi anılmakta ve yerleşim, sosyal yapı ya da coğrafya ile ilgili herhangi bir detaya yer verilmemektedir. Son olarak, önemli bir burç düzenine sahip olduğu (*arce potens* = güçlü istihkâmiyla/hisarıyla⁶⁴) belirtilen Tarragona⁶⁵ ile antikçağdan günümüze değin önemli bir liman kenti işlevine sahip olduğu belirtilen⁶⁶ Braga⁶⁷ kentlerine -sadece Sevilla ile mukayese unsuru

⁶² Burada kullanılan *fasces* kelimesi erken dönem Latince'sinde *lictor* olarak adlandırılan ve kral (sonrasındaysa *consul* ve imparator) korumalarının yanlarında taşıdıkları kamış/çalı-çırpı demetinin ucuna bağlanmış baltaları tanımlamaktaydı. Bu tanım geç antikçağda anlam kaymasına uğrayarak, yanında *lictor* ve *fasces* bulundurma yetkisine sahip olabilecek yüksek mevkideki yöneticileri tanımlamak için de kullanılmaktaydı. Burada da kelimenin bu anlamına yer verilmekte ve imparatorluk özelinde yüksek mevkilere ulaşmış askeri ve siyasi idareciler bahis konusu edilmektedir.

⁶³ Şiirde *Corduba* (Hellence: Κορδούβη) olarak anılan kent, Sevilla ile birlikte İber Yarımadası'nda yer alan günümüz İspanya'sının önemli kentlerinden biridir (Mela II. 88). Kentin günümüzdeki adı ise Córdoba'dır. Bölgedeki ilk yerleşimin Fenike-Kartacalılar tarafından kurulduğu bilinmektedir. Ayrıca, bölge üzerinde önemli düzeyde kültürel etkiye sahip Tartessos kentiyle yakından ilişkili materyal kültür kalıntılarına da rastlanılmıştır. Kentin Roma ile bağlantısı, MÖ II. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. İlerleyen süreçle birlikte kent giderek güç kazanmış ve Hispania Baetica Eyaleti'nin başkentliğine kadar yükselmiştir. Antikçağda Córdoba'yı önemli kılan etmenlerin en önemlisi, kentin Guadalquivir Nehri'nin kıyısında yer almasıydı. Böylelikle Córdoba nehir üzerinden sürdürülen mevcut gemi trafiğinden yararlanabiliyordu (Strab. III. 2. 3) ve sonucunda bir liman kentinin sahip olabileceği tüm imkânları elde edebiliyordu. Kenti önemli kılan diğer önemli unsur ise, Yaşlı Seneca, Genç Seneca ve Marcus Annaeus Lucanus gibi entelektüel kişilerin söz konusu kentte doğmaları ve bu kentin entelektüel kimliğinin temsilcileri olmalarıdır (Martialis'in kenttin bu entelektüel nüfusuna yönelik övgüsü için bk. Martial. I. 61). Ausonius da kentin bu ayrıcalıklarını ve mevcut entelektüel kimliğini göz ardı etmeyerek, Córdoba'ya Iberia Yarımadası'nda yer alan kentler arasında ayrıcalıklı bir konum sağlamış olmalıdır. Córdoba hakkında ayrıca bk. Strab. III. 2. 1; 2. 2; 2. 3.

⁶⁴ Tarragona kentindeki sur duvarları hakkında ayrıca bk. Fernández-Ochoa – Morillo 2005, 328, 339.

⁶⁵ Şiirde *Tarraco* olarak anılan (Hellence: Ταρράκων) kent, günümüzde İspanya'nın kuzeydoğu sahilinde yer alan ve Akdeniz'e açılan önemli bir liman kentidir ve de Tarragona ismiyle anılmaktadır. Kent ilk olarak Avienus'un *Ora Maritima* başlıklı şiirinde anılmaktadır (bk. Avien. *Ora Maritima* 512; Strab. III. 4. 7; Mela II. 90; krş. Plin. *Nat.* III. 18; 23; 110). Tarragona'yı Antikçağda meşhur kılan etmenlerin başında, kentin ortalama 150 metre yüksekliğe sahip ve kayalıklardan oluşan bir zemin üzerinde yer alıyor olmasıydı. Ayrıca oldukça önemli bir limana da sahipti (Liv. XXXII. 32; her ne kadar kent limanının kullanışlılığı sıklıkla tartışılabilir ve hatta Strabon tarafından *ἀλιμνεος* [= limansız] bir yerleşim birimi olarak anılsa da [bk. Strab. III. 4. 7; Polyb. III. 76]). Diğer bir önemli husus ise, kentin II. Kartaca Savaşı esnasında Roma ordusunun başında bulunan Publius Cornelius Scipio ile Gnaeus Cornelius Scipio Calvus kardeşler tarafından Kartacalılara karşı bir ikmal üssü olarak kullanılmasıdır. Böylelikle kentin Roma ile mevcut ilişkileri ilerlemiş ve kent pek çok askeri yapıyla donatılmıştır. Bu doğrultuda Tarragona Roma nezdinde giderek daha önemli ve stratejik bir konuma sahip olmuş, akabinde MÖ 27'den daha geç olmayan bir tarihte Hispania Citerior Eyaleti'nin başkenti statüsüne yükseltilmiştir (Cass. Dio LIII. 12. 5). Öyle ki MS II. yüzyılla birlikte Roma İmparatorluğu'nun Iberia Yarımadası'ndaki idari merkezi Tarragona olmuştur ve gücünün doruğuna ulaşmıştır. Sonrasında MS 476 yılında kent Visigotlarca fethedilmiş ve düşüşe geçmiştir. MS 724 yılında ise Araplar tarafından ele geçirilerek tarih sahnesinden silinmiştir.

⁶⁶ Bu husus Ausonius'un kent hakkında kaleme aldığı beşinci dizedeki "*sinu pelagi/Bracara dives* = denizin bağrındaki/zengin Braga" ibaresinden de açıkça anlaşılmaktadır.

⁶⁷ Şiirde *Bracara* olarak anılan kent, Portekiz'in kuzeybatısında yer almakta ve günümüzde Braga ismiyle anılmaktadır. Lisbon ve Porto'dan sonra Portekiz'in en önemli üçüncü şehridir (kent hakkında bk. Plin. *Nat.* III. 3). Kentin MÖ II. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte Roma nüfuzu altına girdiği ve MÖ ca. 20 yılında da *Bracara Augusta* (Plin *Nat.* IV. 20) ismiyle Roma'ya bağlı bir koloni kent statüsüne getirildiği bilinmektedir. Bu statüsüyle birlikte

olarak- yer verilmekte ve anlatı sonlandırılmaktadır.

Iberia kentlerinin hemen ardından, geç antikçağdan ziyade Arkaik, Klasik ve Hellenistik dönemler özelinde kadim bir üne sahip Atina⁶⁸ kenti altı dizayle anılmaktadır. Burada öncelikle, Atina'nın öncül yerleşimcilerine, daha yerinde bir tabirle, bölgede yaşayan otokton kavimlere değinilmektedir. Bu doğrultuda Ausonius, kentle ilgili anlatısında yer verdiği *terrigenis patribus*⁶⁹ (= yerden biten/topraktan doğan atalarıyla) ibaresiyle; Atina'nın göçmenler, kolonistler ya da bir grup maccracı/gezgin tarafından kurulmadığını, aksine bölgede yaşayan otokton ahalilerin/toplumların söz konusu kentin kadim geçmişine yön verdiğini belirtmektedir. Benzer bir durumun Thebai kenti için de geçerli olduğu bilinmektedir (anılan kent Mısır'da bulunan yüz kapılı kent değil, Boeotia'da yer alan yedi kapılı Thebai kentidir). Öyle ki, kuruluş söylenceleri ışığında bölgeye gelen *Kadmos* isimli kahraman (kendisi aynı zamanda kentin *ktistesidir*) kent yakınlarını mesken tutan ve tüm halka oldukça zor anlar yaşatan bir boğa/piton yılanını (ejderha bir alegoridir) öldürür ve dişlerini söker, sonrasında kent topraklarının bulunduğu coğrafyada bu dişleri buğday ekermişçesine toprağa serper. Toprağa serpilmiş bu dişlerden de birçok savaşçı doğar ve bunlar topraktan doğar doğmaz büyük bir kavgaya tutuşurlar. Bu kavgadan sağ çıkan beş savaşçı, Kadmos'un kenti kurmasına ve surları inşa etmesine yardım eder. Böylelikle, Thebai kentinin ataları olarak anılan öncül yerleşimcilerin de Kadmos ile onun toprağa ektiği dişlerden ortaya çıkan bu beş savaşçının soyundan geldiğine ve kentin de aynı Atina örneğinde olduğu gibi *topraktan doğan atalara* sahip olduğuna dair inanç (daha sonra kurucuya ata kültü haline dönüşecek olan) ortaya çıkmıştır⁷⁰. Bu minvalde, Atinalılar ile Thebailılar *terrigenis patribus* olarak anılabilecek kurucu tasviri bakımından birbirleriyle tamamen aynı olmasalar da benzeşmektedirler. Ausonius'un da bu benzeşme konusunda bilgi sahibi olduğu varsayılabilir ve kendisi şiirinde entellektüel belleğinde yer alan bu mitografik unsura yer vermiş olmalıdır.

Anlatının devamında, kentin kuruluş söylencelerinin temelinde yer alan ve antikçağ boyunca oldukça iyi bilinen Athena⁷¹ ile Poseidon⁷² arasındaki tanrısal/efsanevi *agona* değinilmektedir. Bu *agon* aktarımı ışığında yalnızca yarışmayı kazanan Athena'nın kentlilere armağan olarak sunduğu zeytin

Braga, MS I. yüzyılda kalkınmış ve II. yüzyılda ise gücünün doruğuna ulaşmıştır. Kent için diğer bir önemli gelişme de MS III. yüzyılın sonlarına doğru, imparator Gaius Aurelius Valerius Diocletianus Augustus döneminde yaşanmıştır. Bu minvalde imparator Braga'yı henüz yeni kurulan Hispania Gallaecia eyaletinin alt yönetim birimlerinden biri olan *Conventus Bracarenis*'in başkenti statüsüne taşımıştır. Kentin Atlas Okyanusu'na oldukça yakın olması ve içerisinden geçen Cávado Nehri vasıtasıyla küçük ve orta ölçekteki teknelerin kente ulaşılabilmesi, Braga'ya bir liman kenti özelliğe de katmaktadır. Bütün bu özellikleri çerçevesinde kent, Ausonius tarafından kısaca anılmış ve -en kötü ihtimalle- ismi zikredilmiştir.

⁶⁸ Şiirde *Athenae* (Hellence: Ἀθήναι) olarak anılan kent, gerek siyasi, gerek askeri gerekse de ekonomik ve kültürel açılardan Antikçağa yön vermiş kentlerden biri olan Atina'dır. Ausonius'un Atina'ya yüzeysel bir şekilde yer vermesi, kentin MS IV-V. yüzyıllarda artık önemini yitirmesi ve Arkaik-Klasik dönemlerdeki şanını sürdürmemesiyle alakalı olmalıdır. Kent hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Hansen 2004, 626-637.

⁶⁹ Bu ibareye benzer bir kullanım için bk. ve krş. Cic. *Flac.* LXII.

⁷⁰ Bk. Apollod. *Bibl.* III. 4. 1; Paus. IX. 5. 1, 10; Apol. Rhod. *Argon.* III. 1179.

⁷¹ Şiirde tanrıçanın Latin *pantheon*undaki karşılığı Minerva yerine *epitheton*larından biri olan *Pallas* kullanılmaktadır.

⁷² Consus'un Roma *pantheon*undaki dengi her ne kadar *Neptunus* olmasa da, Ausonius burada onun Roma kültüründeki yansımalarını ön plana çıkarma ereğindedir. Zira Consus, Roma mitolojisinde hasat edilmiş meyvenin ve tahılın tanrısıydı ve de adına her yılın Ağustos ayının 21'inde *Consualia* ismi verilen bir festival düzenlenmekteydi. Bu festivalin en önemli aksiyonlarından biri de, at yarışlarıydı. Bu bağlamda Consus, Roma mitolojisinde *Neptunus Equester*, Hellen mitolojisindeyse *Poseidon Hippeus* ile özdeşleştirilmektedir (bk. Liv. I. 9. 6; Takacs 2008, 55).

ağacı (= arbor olivae⁷³), barış ve sükûnet getiren (= pacifera) bir ağaç olarak tasvir edilmekte ve zeytin ağacının ilk olarak Atina kentinde filizlendiğine (*primum cui contigit* = ilk olarak onda [Atina'da] ortaya çıktı) gönderim yapılmaktadır. Yarışmanın mağlubu Poseidon'a dair herhangi bir bilgilendirmede bulunulmamaktadır. Müteakiben, antikçağda yaygın bir şekilde kullanım gören Hellence'nin temel lehçesinden biri olan Attika Lehçesi'nin Atina'dan yayıldığına dair aktarım yapılmaktadır. Son olarak, Atinalıların birçoğunun Büyük Kolonizasyon Dönemi'nde (MÖ 750-550) sayısız (= *centum*) kent kurmasıyla ilgili bilgilendirmede bulunulmaktadır. Öyle ki, belirtilen yüzyıllarda Hellenler Akdeniz, Karadeniz ve Marmara Denizi kıyılarında Platon'un (*Phaedo* 109B) da bahsettiği üzere "bir havuzun kenarında yaşamlarını sürdüren karıncalar ve de kurbağalara benzer şekilde deniz kıyısında" yaşamaktaydılar. Bu minvalde Atina da kadim dünyanın dört bir yanında yayılmacılık faaliyetlerini sürdüren önemli merkezlerden biri olarak ön planda yer almaktaydı. Ausonius da kentin bu özelliğini göz ardı etmeyerek anlatisına dâhil etmiştir.

Atina'dan sonra, günümüzde İtalya karasuları içerisinde yer alan Sicilya Adası'nın en kadim ve de en önemli yerleşim birimleri olarak bilinen Katanya⁷⁴ ve Syrakusai⁷⁵ kentleri hakkında altı dizeden

⁷³ Zeytin ağacı antikçağda tanrıça Athena ile özdeşleştirilmekteydi (Verg. *Aen.* VIII. 116). Öyle ki tanrıçanın *epitheton*larından biri olarak, *bacifera*: zeytin getiren, zeytin taşıyandır (bk. Ovid. *Amor.* II. 16. 8). Bu anlamda Ausonius da, tanrıçanın bu *epitheton*undan haberdar olacak ki, şiirinde de *pacifera* şeklindeki benzer bir ifadeye yer vermektedir.

⁷⁴ Şiirde *Catina* (Hellence: Κατάνη) olarak anılan bu kent, günümüzde İtalya'ya bağlı Sicilya Adası üzerinde yer alan önemli bir liman kentidir ve Catania olarak anılmaktadır (kent hakkında bk. *FGrHist* I F 73 "Hekataios"; Thuk. VI. 51. 3). Kentin MÖ ca. 729 yılında Khalkisliler tarafından kurulmuş olduğu bilinmektedir. Kuruluşundan bir süre sonra adanın hâkim gücü olan Syrakusai egemenliğine giren kent, daha sonraysa kimi zaman Atinalılar, kimi zaman Kartacalılar kimi zamansa Romalılar tarafından Sicilya ya da Kartaca üzerine sürdürülen seferlerin ikmal noktası olmuştur. Kentin MÖ 415 ve 123 yıllarında Etna Yanardağı'nın patlamaları neticesinde yok olmanın eşiğine geldiği bilinmektedir. Kent hakkında detaylı bilgi için bk. Fischer-Hansen *et al.* 2004, 206-207.

⁷⁵ Şiirde *Syracusae* (Hellence: Συράκουσαι) olarak anılan kent, günümüzde İtalya'ya bağlı Sicilya Adası üzerinde yer alan önemli bir liman kentidir ve Siraküza olarak anılmaktadır. Kent Antikçağda son derece işlek bir ticaret merkezi (*emporium*) özelliğiyle daima ön planda yer almış, aynı zamanda tarımsal bakımdan bereketli topraklara ve ticari açıdan da son derece önemli bir etkileşim ağına sahip olduğu için devamlı olarak çeşitli güç odaklarının (özellikle Atina, Sparta, Kartaca ve Roma) hedefinde yer almıştır. Kentin MÖ 734/733 yıllarında Korinthos ve Tenea kentlerinden *ktistes* Arkhias önderliğinde gelen bir grup kolonist tarafından kurulduğu bilinmektedir (Thuk. VI. 3. 2; Nep. XX. 3. Krş. Strab. VIII. 6. 22). Siraküza, en parlak dönemini MÖ 485-478 yılları arasında hüküm süren ve aynı zamanda adanın diğer bir önemli kenti Gela'nın yöneticisi olan Gelon'un hâkimiyeti altında yaşamıştır (Diod. XI. 26. 2). Bu minvalde de, Klasik Dönem Akdeniz'inin süper gücü konumuna ulaşmıştır (Gelon, adanın diğer önemli kenti olan Akragas tiranı Theron'un kızı Demarata ile evlenerek ada üzerindeki siyasi otoritesini pekiştirmiştir). Böylelikle Siraküza kenti, Gelon'un hâkimiyetiyle birlikte gelecek üç yüz yılı aşkın süre boyunca Sicilya Adası'nın hâkim gücü olmayı sağlayacak otoritenin alt yapısını oluşturabilmeyi ve diğer Sicilya kentlerine oranla ayrıcalıklı bir konum elde edebilmeyi başarmıştır. Sicilya, MÖ 241 yılıyla birlikte *Provincia Sicilia* ismiyle Roma'nın İtalya toprakları dışındaki ilk kolonisi olmuş ve kent böylelikle süreçle birlikte Roma hâkimiyeti altına girmiştir. Kenti Antikçağda ünlü kılan etmenleri başında, şiirde de anılan Sicilya filolarının (*classes Siculi*) en önemli limanlarını bünyesinde barındırması, buna mukabil klasik dünyanın dört bir yanından gelen çeşitli malların toplanma noktası ve pazarı statüsüne sahip olmuş olmasıdır. Ayrıca Sicilyalıların, askeri açıdan da *thalassokratik* bir politika benimsedikleri bilinmektedir. Öyle ki onlar gerek gemi teknolojileri, gerekse de denizcilik kültürleri-ritüelleriyle ön planda yer almışlardır. Diğer bir yandan, Ausonius tarafından göz ardı edilmeyecek diğer bir husus da, kentin entellektüel birikiminin MÖ ca. 287-212 yılları arasında yaşamış ünlü bilge Arkhimedes ile bütünleşmiş olmasıdır. Kent hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Hdt. VII. 155. 2;

oluşan ve mitografik alegorilerle desteklenen bir tasvir gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda öncelikli olarak Syrakusai kentinin, dört önemli mahalli yerleşim biriminin bir araya gelmesiyle oluşan komün bir şehir kimliğine sahip olduğuna (*quadruplex Syracusae* = dört taraflı Syrakusai) dikkat çekilmektedir. Belirtilen bu dört yerleşim birimi ise Ortygia Adası, Akhradina, Tykhe ve Neapolis'tir. Bu bilgilendirme sonrasında; Sicilya Adası'ndaki en büyük volkanik oluşumlarından biri olan Aetna Yanardağı patladığı zaman püsküren lavların yok etmek üzere olduğu Catania kentinden, alevlerin arasına girerek ebeveynlerini kurtaran *Amphinomus & Anapias* kardeşlerin (*ambustorum fratrum* = ateşler içindeki kardeşlerin) söylencesine gönderimde bulunmaktadır⁷⁶. Son olarak, Syrakusai kentiyile ilgili farklı bir mitolojik anlatıya yer verilmektedir. Bu anlatının odağında, kentte yer alan ünlü bir su kaynağı yer almaktadır. Anlatıya konu edinilen su kaynağı, Hellen ve Latin söylencelelerinde de sıklıkla anılan ve *Nereid*lerden biri olarak bilinen *nymphē* Arethusa'nın ismiyle anılan pınarıdır. Adaya özgü mitolojik anlatılar çerçevesinde Arethusa, nehir tanrısı Alpheus'un kendisine karşı tutkulu bir sevdaya düşmesi ve bu minvalde ona sahip olma ümidine kapılması üzerine, yurdu Arkadia'dan ayrılarak Syrakusai yakınındaki Ortygia Adası'na sığınır. Akabinde kendisini, ayrıca da bekâretini kurtarması için yakarışlarda bulunduğu tanrı Artemis tarafından adada açılan bir oyuğun altına gizlenerek orada *metamorphosise* uğrar ve bir tatlı su kaynağına dönüştürülür. Alpheus ise Arethusa'ya karşı duyduğu sevdasından vazgeçmek istemez, bu nedenle Arkadia'dan Ortygia Adası açıklarına kadar bir yer altı nehri olarak ilerleyerek, tuzlu sularını Arethusa pınarının tatlı sularına karıştırır⁷⁷.

Sonrasında, yazarın bir süreliğine eğitim amacıyla ziyaret ettiği ve günümüzde Fransa sınırları içerisinde yer alan Toulouse⁷⁸ kentine dokuz dize ayrılmaktadır. Bu kent tasvirinde ilk olarak dikkat çeken husus, Ausonius'un kenti *altrix* (= sütanne, besleyen, büyüten) sıfatıyla tanımlanmış olmasıdır⁷⁹. Bu husus, büyük ihtimalle yazarın belirli bir süre dayısı Aemilius Magnus Arborius'un gözetiminde eğitimini sürdürdüğü kente hususi bir saygı duyması ya da Toulouse'deki yaşamı süresince edindiği bilgilerden dolayı kentte ya da kentte yaşayan âlimlere kişisel bir şükran duygusuna sahip olması ile

Thuk. VI. 65. 3; Ksen. *Hell.* 1. I. 28; Ps. Skylaks XIII; Mela II. 117; Plin. *Nat.* III. 8. 89; Fischer-Hansen *et al.* 2004, 225-231.

⁷⁶ Söylence hakkında detaylı bilgi için bk. Strab. VI. 2. 3. Sen. *Ben.* III. 37 [*Siculi iuvenes: Sicilyalı gençler* olarak anılır]; Sil. *Pun.* XIV. 197; Val. Max. 5, 4, ext. 4

⁷⁷ Bk. Verg. *Ecl.* X. 4.

⁷⁸ Şiirde *Tolosa* (Hellence: Τολωσσα) olarak anılan kent, Antikçağda Gallia Narbonensis Eyaleti'nin önemli bir kentiydi (Mela II. 75; Caes. *Gal.* III. 20; Cic. *Font.* IX; Strab. IV. 14; Martial. IX. 99). Tolosa günümüzde Fransa'nın güney doğu hattı içerisinde (İspanya sınırı yakınında) yer almakta ve Toulouse ismiyle anılmaktadır. Kent tarihi hakkındaki en erken kayıtlar, Roma Cumhuriyet Dönemi'nde askeri bir sınır karakolu olarak kullanım görmeye başladığı MÖ II. yüzyıla kadar takip edilebilmektedir. Bu süreci takiben Toulouse Roma hâkimiyetinin çöküşüne kadar çeşitli Roma imparatorları tarafından farklı idari düzenlemeler içerisine dâhil edilmiş olsa da, kalkınmayı sürdürebilmiş ve özellikle Geç Antikçağın önemli kentleri arasına girebilmiştir. Toulouse'yi Antikçağ özelinde ünlü kılan başlıca husus ise; ünlü hukukçular, din adamları ve *rhetor*ları bünyesinden çıkarmayı başarabilmiş entellektüel bir kent kimliğine sahip olmasıdır. Bu minvalde, pek çok saygın eğitim kurumunun da bir arada bulunduğu bir kentti (kent hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. ve krş. Gell. IX. 7; Martial. IX. 99; Auson. *Ordo.* 98-106; Sidon. *Ep.* IV. 8. 1; IV. 24, 2; V. 13. 1; *Car.* II. 436). Ausonius da özellikle kentin bu entellektüel perspektifini göz ardı etmeyerek, ayrıca dayısı Aemilius Magnus Arborius'un gözetiminde eğitim alırken kenti yakından tanıma fırsatına erişmiş biri olarak, Toulouse'ye anılmaya değer kentler arasında yer vermeyi ihmal etmemiştir.

⁷⁹ Krş. Auson. *Par.* III. 7-12. Konuya ilişkin genel olarak bk. Labrousse 1968.

alakalı olmalıdır⁸⁰. Toulouse anlatısında ayrıca kenti çevreleyen sur duvarlarına⁸¹ (*coctilibus muris* = pişmiş tuğladan duvarlara) ve de kentin içerisinde geçen Garunna Nehri'ne⁸² (*amnis Garunna*) değinilmektedir. Kente ayrılan bölümün devamında, Toulouse'nin nüfusuna dair yüzeysel bir değerlendirilmede bulunuluyor olsa da (*innumerus populus* = sayısız yurttaş), kentin çevredeki diğer yerleşim birimlerine oranla görece olarak daha kalabalık olduğu anlaşılabilmektedir⁸³. Sonrasındaysa, kent ve çevresinin coğrafi yapısına yönelik bilgilendirme sunulmaktadır. Bu coğrafi değerlendirme özetinde öncelikle; Güneybatı Avrupa'da Fransa ile İspanya hududunu oluşturan dağ silsilesi olarak bilinen Pyrene (*ninguida* = karlı sıfatı ile tasvir edilmektedir) ve Gebenna (*pinea* = çamlık, çam kaplı sıfatı ile tanımlanmaktadır) sıradağlarına dair aktarımda bulunmaktadır. Ayrıca, kentin çevresindeki sosyal yapılanmada göz önünde bulundurularak Toulouse'nin Aquitania kabileleri ile Hiber halkı arasında yer alan bir yerleşim birimi olduğu bilgisi sunulmaktadır. Son olarak, kentin göçmenler için bir cazibe merkezi olduğu ve kendi nüfusuna mensup göçmen-yerleşimcilerden dört yeni koloni kent oluşturmuş olmasına rağmen herhangi bir nüfus sorunu yaşamadığına belirtilmektedir. Böylece Toulouse, bir yandan yeni şehirler kurarken diğer yandan da kendisine gelen göçmenlerin sayısında bir eksiklik oluşmayan, nüfus bağlamında sorunu bulunmayan bir kent olarak ön plana çıkarılmaktadır⁸⁴.

Toulouse'dan sonra, yine Fransa'da yer alan Narbonne⁸⁵ kenti (*Martius* = cengâver *epithetonu* ile

⁸⁰ Ausonius'un dayısı (avunculus) olarak eserlerinde sıklıkla saygı ve hürmetle andığı Aemilius Magnus Arborius'un çocuk sahibi olamadığı, bu sebeple tüm ilgi ve şefkatini çocuğu olarak gördüğü Ausonius'a vakfettiği düşünülmektedir (Byrne 1916, 10). Arborius'un Ausonius'a yönelik ilgi ve alakasına yönelik en ayrıntılı aktarım, Ausonius tarafından ailesini tanıtmak amacıyla kaleme alınan *Parentalia* başlıklı şiir vasıtasıyla edinilmektedir (bk. Auson. *Par.* Aemilius Magnus Arborius Avunculus). Ausonius'un dayısının gözetiminde Toulouse'da eğitim almış olduğu hususunda bk. Rücker 2012, 11.

⁸¹ Bk. Ovid. *Met.* IV. 58 (Babylon etrafındaki Semiramis'in duvarı). Surlar Pyrene Dağları'ndan getirilen taşlardan yapılmıştı ve ayrıca tuğlayla örülmüşlerdi (Labrousse 1968, 261 no. 184).

⁸² Şiirde *Garunna* (Garunna ya da Garonna formları da mevcuttur) olarak anılan nehir, Galya'daki en önemli nehirlerdendir (Tib. I. 7. 11) ve günümüzde Garonne Nehri olarak anılmaktadır. Nehir Kuzey İspanya'da Pirene Dağları'ndan doğar ve sonrasında Fransa topraklarına doğru ilerler. Akabinde Toulouse üzerinden Bordeaux'a doğru akar ve kentin yakınlarında Dordogne Nehri ile birleştikten sonra Gironde Halici'ni yaratıp Biskay Körfezi aracılığıyla Atlas Okyanusu'na dökülür. Uzunluğu 647 kilometredir. Nehir Antikçağda Gallialılar ile Aquitanialılar arasında sınır olarak kabul edilmekteydi (Caes. *Gal.* I, 1; Strab. II. 211; 213; Mela III. 20; 21; 23; Plin. *Nat.* IV. 105; Amm. Marc. XV. 11. 2). Strabon'a göre (IV. 5. 2) nehrin 370 kilometresinden daha fazlası seyrüsefere uygundu. Günümüzde ise sadece yolcu ve yük gemileri Atlas Okyanusu'ndan nehrin içerisine girerek Bordeaux kenti limanına ulaşabilmektedirler.

⁸³ Nüfus konusu için bk. Labrousse 1968, 375-378.

⁸⁴ Bk. ve krş. Evelyn White 1919, 279.

⁸⁵ Şiirde *Narbo Martius* olarak anılan kent, günümüzde Fransa'nın güneybatı sahili üzerinde yer almakta ve Narbonne olarak anılmaktadır. Narbonne'ye ilk olarak ne zaman ve kimler tarafından yerleşildiği tam olarak bilinememekle birlikte, kentin MÖ 118/7 yılında Romalılar tarafından *Colonia Narbo Martius* ismiyle adlandırılan bir yerleşim birimine dönüştürüldüğü düşünülmektedir (Narbonne hakkında ayrıca bk. Diod. IV. 38. 5; Cic. *Font.* V. 13; Strab. IV. 14; Vell. VII. 8; XV. 5; Mela II. 75, 81; Plin. *Nat.* III. 32; Plut. *Galb.* XI). Narbonne Antikçağda kendi ismiyle anılan Gallia Narbonensis Eyaleti'nin *proconsulünün* resmi konutunun bulunduğu başkentti ve bu anlamda idari açıdan son derece önemli bir konuma sahipti. Bu önemine binaen kent, gerek bir liman kenti olmasının avantajlarından gerekse de *Via Domitia* ile *Via Aquitania* gibi önemli Roma güzergâhlarının kesişme noktasında konumlanmasından fayda sağlayarak, güç kazanabilmiş ve yüksek bir bayındırlık seviyesine ulaşabilmiştir. Kentin bu kalkınma süreci belirli iniş ve çıkışlarla MS V. yüzyıla kadar sürmüş ve akabinde kent Vizigothlar tarafından ele geçirilerek mevcut gücünü yitirmiştir.

tanımlanmaktadır) yirmi bir dizeyle anılmakta ve bu kent hakkındaki aktarım eserin en kapsamlı ikinci kısmını oluşturmaktadır (bu oranın 168 dizelik şiirin genelindeki karşılığı %12,5'e tekabül etmektedir). Anlatıda ilk olarak Narbonne'nin Roma'nın önemli eyaletlerinden biri olan ve MÖ 121 yılında kurulan *Gallia Narbonensis*'e başkentlik yapmış bir yerleşim birimi olduğunun altı çizilmektedir. Böylece, ilk üç dize bu hususa ayrılırken sonraki yedi dizedeyse kentin coğrafi, sosyal ve idari sınırları son derece ayrıntılı bir biçimde tasvir edilmektedir. Bu sınır tasvirinde öncelikli olarak Allobrages⁸⁶ ve Sequan⁸⁷ kavimlerinin yaşam alanlarının kesiştiği bölge, kentin sınır belirteçlerinden biri olarak belirtilmektedir. Sonrasında, Alp Dağları zirvelerinin İtalya düzlüklerine set çektiği bölge diğer bir sınır tarafı olarak gösterilmektedir. Aynı şekilde, İber ile Pirene dağlarının birleştiği coğrafya da farklı bir sınır hattını temsil etmektedir. Aynı bir sınır tasvir unsuru olarak, kent yakınlarında yer alan Lemman Gölü önem arz etmektedir. Antikçağda *lacus Lemannus* (Hellen kaynaklarında: Λιμνέοç Λιμνῆ = Liman Gölü) olarak bilinen bu göl, günümüzde Cenevre Gölü ismiyle anılmaktadır ve Alp Dağları'nın kuzeyinde yer almaktadır. Göl havzası İsviçre ile Fransa arasında yarı yarıya paylaşılmaktadır ve aynı zamanda günümüzde de iki ülke arasındaki ortak sınırı teşkil etmektedir. Rhône Nehri, şiirde de aktarıldığı üzere İsviçre Alpleri'nden doğarak bu göle doğru yönelir ve gölü bir uçtan öteki uca aştıktan sonra seyrini sürdürerek Arles kenti yakınlarından denize boşalır. Bu minvalde, şiirde anılan Cenevre Gölü, Batı Avrupa'nın en önemli göllerinden biri olmakla birlikte, Rhône Nehri havzası üzerinde yer alan en büyük su havzasıdır. Tüm bu yönleriyle de Ausonius'un kent tasvirinde önemli bir coğrafi bilgilendirme hususu olarak konu edinilmiştir. Diğer bir sosyal sınırlandırma unsuruysa, *Tectosages* kavmidir⁸⁸. Bu kavmin sınırlarını oluşturan bölgenin kent coğrafyasının da sınır hattını oluşturduğu bildirilmektedir. Ausonius böylesi kapsamlı bir değerlendirmeye kent sınırlarının tasvirine yönelik bilgilendirmesini sonlandırmakta ve söz konusu sınırlar arasında kalan tüm coğrafyanın-bölgenin Narbo'ya ait olduğunu (*totum Narbo fuit* = tamamıyla Narbo idi) bildirmektedir.

Sonraki dizede *Gallia Narbonensis*'in *Gallia* coğrafyasındaki ilk Roma eyaleti olma özelliğine dair gönderimde bulunmaktadır ("tu *Gallia prima togati nominis attollis Latio proconsule fasces* = ilk sen taşısın *Gallia*'da Roma halkının *fasces*ini bir latin *proconsullüğünde*" ibaresi bu hususa vurgu yapmaktadır). Narbonne tasviri devamında, Aquileia anlatsına benzer şekilde yine kentin limanına övgüde bulunularak ("*Quid memoret portu = limanınla ilgili ne söylenebilir?*" ibaresi hayranlığa ve övgüye işaret etmektedir) genel anlamda deniz ticareti sayesinde elde edilen ekonomik kazanç, özeldense kentin işlevsel bir limana sahip olduğuna gönderim yapılmaktadır⁸⁹. Sonrasında da; hem kentin yakınındaki dağlar-göller, hem de yaşam tarzları ve kültürel yapılarının çeşitlilikleri bakımından Narbonne yurttaşları yüceltilmektedir ("*populus vario discrimine vestis et oris* = giyim kuşam ve şiveleri bakımından farklı çeşitlere sahip halk" ibaresi özelinde). Anlatı devamında; antikçağda oldukça popüler olan, ayrıca da büyük bir değer atfedilen ve de Parium mermeri kullanılarak inşa edildiği belir-

⁸⁶ Rhen Nehri ve Cenevre Gölü çevresinde ikamet eden ve de *Gallia Narbonensis* coğrafyasında yaşayan bir Kelt kavmidir. Bu kavmin Hannibal savaşlarından önce Alp Dağları sırtlarında yaşadıkları ve söz konusu savaşlardan daha geç bir tarihte *Gallia* coğrafyasını mesken tuttıkları bilinmektedir. Konu hakkında bk. Polyb. III. 49. 13; Liv. 21. 31. 5.

⁸⁷ Kuzey ve doğu *Gallia* topraklarında yaşamalarını sürdüren kelt kavimleri *Sequanes* olarak anılmaktaydı.

⁸⁸ *Tectosages*, *Gallia Narbonensis* Eyaleti sınırları içerisinde yaşamalarını sürdürmekte olan bir kelt kabilesiydi. Bu kabile *Volcae* kavminin bir alt grubunu oluşturmaktaydı. Caesar'ın söz konusu kabilenin Herkynia Koruluğu yakınlarında yaşadığına dair aktarımı için bk. Caes. *Gal.* VI. 24. 1-4.

⁸⁹ Narbonne kentindeki gelişmiş liman yapıları ve donatıları üzerine bk. Riess 2013, XIII.

tilen tapınak (*Pario marmore templum* = Parium mermerinden tapınak) hakkında dört dizelik yüceltilen bir tanımlamaya yer verilmektedir. Kentte yer alan bu tapınağın⁹⁰, Roma'nın beşinci kralı *Lucius Tarquinius Priscus* (Yaşlı Tarquinius) döneminde inşa edilmeye başlandığı ve oğlu (ya da farklı Latin kaynaklarına göre torunu) son kral *Lucius Tarquinius Superbus* tarafından da tamamlandığı varsayılmaktadır⁹¹. Tapınağın MÖ 69 yılındaki bir yangın sırasında hasar görmesi üzerine, Roma Cumhuriyet Dönemi'nin ünlü politikacılarından *Quintus Lutatius Catulus* (MÖ 120-61 yılları arasında yaşamıştır; aynı zamanda MÖ 78 yılında *consul* olmuştur) tarafından restore edilmiştir (bu yenilemeyi gerçekleştirdiğinden dolayı da *Capitolinus* lakabına sahip olmuştur). Akabinde, dört imparator dönemindeki askeri karmaşa sırasında *Aulus Vitellius Germanicus Augustus* tarafından tahrip edilmiştir. Bu tahribat neticesinde, *Titus Flavius Vespasianus* tarafından yüzeysel bir restorasyon daha gerçekleştirilmiş olsa da, en kapsamlı tamirat faaliyetlerinin imparator *Titus Flavius Caesar Domitianus Augustus* tarafından yapıldığı ve tapınağın adeta baştan sona elden geçirilerek görkemli bir şekle kavuşturulduğu bilinmektedir⁹². Böylelikle de; tapınak tasvirine ayrılan kısımda kralların, *consuller*in ve imparatorların (*Caesar* vurgusuyla) ismi ortak bir biçimde sunularak, hem tapınağın köklü mazisi hem de kentteki çeşitli yapılar arasındaki azameti vurgulanmaktadır. Narbonne hakkındaki anlatı sonlandırılırken, kentin Doğu Akdeniz⁹³ (= *mare Eous*) deniz ticaretindeki önemine ve etkisine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca İber Denizi⁹⁴ karasularında (= *Hiberica aequora*) sıklıkla yelken açan Libya ve Sicilya filolarının (= *classes Libyci Siculique*) kentin denizcilik gelirlerinde aslan payına sahip olduklarına dair bir değerlendirmeye de yer verilmektedir. Sonuç olarak, kadim dünya denizlerindeki her teknenin varış limanının Narbonne olduğu (*toto tibi navigat orbe cataplus* = tüm dünyadan [dünyanın her yerinden] her bir tekne sana yelken açar) şeklindeki mübalağalı bir sonuç cümlesiyle kent hakkındaki anlatı tamamlanmaktadır.

Ausonius'un şiirinde yer verdiği son kent, memleketi Bordeaux'dur. Günümüzde Fransa sınırları

⁹⁰ Tapınak hakkında detaylı bilgi için bk. Perret 1956, 1-22 (tapınak planı için ayrıca özellikle bk. 3).

⁹¹ Bk. Evelyn White 1919, 281; Green 1991, 581. Şiirde iki kralın isminin yalnızca bir defa zikredilmesi dikkat çekmektedir. Bu husus iki kral arasındaki kan bağıını ve ortak soyu vurguluyor olmalıdır. Böylelikle de *Tarquinius* hanedanı ortak ve bütünleyici bir perspektif dâhilinde aktarılmaktadır. Burada değinilmesi gereken diğer bir önemli husus ise, *sperno* (= küçümsemek, hor görmek, yok saymak) yüklemiyle ilgilidir. Zira Ausonius; "*non sperneret olim Tarquinius* (vaktiyle Tarquinius [bu tapınağı] küçümsemedi)" ibaresiyle, kibri (= *superbia*) ile meşhur son Roma kralı *Tarquinius Superbus*'un ismini zikrederek, böyle bir kişiliğin dahi bu tapınağı görmezden gelemediği izlenimini yaratarak kentteki bu mabede soyut bir azamet kazandırmayı amaçlıyor olmalıdır.

⁹² Bk. Tac. *Hist.* III. 72; IV. 53; Suet. *Dom.* VI. Ayrıca bk. Evelyn White 1919, 281; Green 1991, 581. Bu hususa ek olarak, Prokopios (*Vand.* I. 5. 4) ve Zosimus (*V.* 38. 5) da tapınakların geç dönemdeki benzer şekilde yağmalanmasına tanıklık ettikleri gibi Plutarkhos da (bk. Pub. XV) kubbelerinin altınla kaplanması konusunda bilgi sahibi olmalıdır.

⁹³ Ausonius'un buradaki aktarımında Akdeniz'i iki parçadan ibaret olarak düşünmesi, Geç Roma İmparatorluğu özelinde tartışılacak olduğu takdirde *Mare Nostrum* hâkimiyetinin yitirildiğine işaret etmektedir. Öyle ki, söz konusu dönemde imparatorluk topraklarının *Doğu* ve *Batı* olmak üzere ikiye ayrılmaya yüz tutması gibi Akdeniz de artık bütüncül bir şekilde değil, aksine *Doğu* (mare Eous) ve *Batı* (mare Occidens) olmak üzere iki parçadan ibaret olarak algılanmaya başlamıştır. Ausonius burada, Batı Roma İmparatorluğu'nun önemli kentlerinden birinin Doğu Akdeniz deniz ticaretinden pay aldığını (daha doğrusu alabildiğini) belirterek kentin geniş ticari ağına gönderim yapmaktadır.

⁹⁴ *Thalassografik* bir değerlendirme içeren bu ibare, özellikle İber Yarımadası ve hinterlandındaki karasularını nitelenmektedir. Antikitede böylesi yerel deniz adlandırmaları sıklıkla kullanılmaktadır. *İkarus* ve *Aigaios* denizleri (mitolojik kökenli), *Kilikia* ya da *Pamphylia* denizleri (coğrafya bağıntılı) veya *Sidon* [Sayda] ya da *Tyrrhen* denizleri (bir kente ya da halka istinaden) gibi çeşitli adlandırmalar bu tespiti örnek oluşturmaktadır.

içerisinde yer alan Bordeaux⁹⁵, şiirin en geniş içeriğine sahip olmakla birlikte, toplamda kırk bir dizeyle tasvir edilmektedir (168 dizelik şiirin yaklaşık %25'ine, yani toplam şiir metninin dörtte birine tekabül etmektedir)⁹⁶. Bu kırk bir dizelik anlatının neredeyse tamamı Ausonius'un vatanını övme tutkusuyla kaleme aldığı ibarelere ayrılmıştır. Öyle ki, Ausonius Bordeaux'un ikliminden coğrafyasına, sosyal yapısından bitki örtüsüne ve şehir mimarisine kadar neredeyse kentle ilgili her hususa büyük bir övgüyle değinmektedir. Bu sebeple memleketiyle ilgili anlatısı bir methiyedir ve aynı zamanda Bordeaux'nun edebi içerikli bir tanıtımıdır.

Ausonius, memleketiyle ilgili anlatısına mahcubiyet bildiren "*impia iam dudum condemno silentia, quod te, o patria* = çoktandır hayırsız bir suskunluğa mahkûm ediyorum, zira seni, ey vatan!" şeklindeki ibaresiyle başlamaktadır. Ausonius'un memleketi için böylesi bir ifade kullanması, onun Bordeaux'u yüceltme gayesine işaret etmektedir. Öyle ki Ausonius bu şekilde şimdiye kadar anmadığı memleketi Bordeaux'ya karşı vicdani yükümlülüğünü -geç de olsa- yerine getirdiğini ifade etmek istiyor olmalıdır. Ausonius'un anlatısı; Bordeaux'un asma bağlarına (dolayısıyla günümüzde de meşhur olan şaraplarına), nehirlerine, yurttaşlarına, adetlerine ve senatörlerine yönelik genel övgüsünü devam ettirmektedir⁹⁷. Ausonius söz konusu övgü ifadelerinden sonra, pastoral bir bakış açısıyla memleketini yüceltmeye devam etmektedir. Böylelikle anlatının devamında memleketinin ılıman iklimine, verimli topraklarına, taşkın nehirlerine ve olgun asma bağlarına iltifat dizilmektedir. Bu pastoral övgü içeren dizelerin ardından, kentin surlarına, kamusal-özel yapılarına; cadde-sokak düzenlemelerine ve alt yapı-sulama kanallarına dikkat çekilmektedir.

Ausonius'un Bordeaux kenti anlatısında *thalassografik* açıdan önem arz eden bir başka adlandırma olan Okyanus Baba⁹⁸ (= *pater Oceanus*) gibi sıra dışı bir alegoriye de yer vermiştir. Ausonius

⁹⁵ Şiirde *Burdigala* olarak anılan kent, günümüzde Fransa'nın Batı sahili üzerinde (Biskay Körfezi hattında) konumlanmakta ve Bordeaux olarak anılmaktadır. Kentin MÖ III. yüzyılda kurulduğu bilinmekle birlikte, yerleşim biriminin var oluş tarihine ilişkin arkeolojik bulgular MÖ VI. yüzyıla kadar izlenebilmektedir. Yazarın memleketi olan Bordeaux'un Antikçağdan günümüze değin giderek gelişmesini ve kalkınmasını sağlayan en önemli faktör, kentin Garonne Nehri üzerinde konumlanması ve aynı zamanda da Atlas Okyanusu'na açılan bir liman kenti (özellikle Britannia Adası ile sürdürülen deniz ticareti açısından) özelliğine sahip olmasıdır. Bu önemine binaen Bordeaux MS III. yüzyılda (ilk başkent *Mediolanum Santanum* kentinden sonra) Gallia Aquitania Eyaleti'nin başkentliğine kadar yükselmiştir. Kentin bir diğer önemi de, özellikle yazarın yaşadığı dönem olan MS III-IV. yüzyıllardan itibaren önemli bir eğitim kurumu özelliğine sahip olması ve evrensel bir yükseköğrenim merkezi kimliği kazanmasıdır (Bordeaux hakkında ayrıca bk. Strab. IV. 2. 1; Amm. Marc. XV. 13).

⁹⁶ Bu yüzdeye ek olarak, Ausonius'un anlatısının odağında küçük ölçekte Bordeaux ve geniş ölçekteyse Gallia-Germania coğrafyası yer almaktadır (söz konusu bölgeyle ilintili anlatı tüm şiirin 88 dizesini kapsamakta ve bu doğrultuda metnin neredeyse yarısına tekabül etmektedir). Bu husus da, soyu Gallia kökenli bir aileye dayanan Ausonius'un bu coğrafyaları iyi bildiğine ve bu sebeple de kapsamlı bir şekilde aktarabildiğine kanıt oluşturmaktadır. Konu hakkında bk. ve krş. Reboul 2007, 109-110.

⁹⁷ Bordeaux'nun asma bağları hakkında Ausonius'un aktarımı için bk. ve krş. *Mos.* 160; *Ep.* III. 21. Nehir için bk. ve krş. *Epic.* XXIV. 82. İnsanlarının karakteri için bk. *Mos.* 442 ve yerel senatörleri için ayrıca bk. ve krş. *Epic.* V; *Par.* VIII. 1.

⁹⁸ Burada Oceanus Baba (= *pater Oceanus*) olarak anılan deniz, Atlas (= Atlantik) Okyanusu'dur. Antikçağ özelinde de hakkında bilgi sahibi olunan Atlas Okyanusu, Hellen *thalassografis*inde (denizcilik yazım geleneğinde) *Ἀτλαντικὴ πέλαγος* ya da *Ἀτλαντικὴ θάλασσα* (Hdt. I. 202. 4) şeklinde ifade edilmektedir. Kelime bu kullanımı özelinde ünlü mitolojik kahraman Atlas'ın Denizi anlamına gelmektedir. Efsane yazım geleneğince (mitografi) tercih edilmiş olan *Oceanus* ismiyse bir denizi ya da okyanusu değil, aksine yer küreyi çevreleyen devasa bir nehri ifade etmekteydi. Ausonius burada *thalassografik* bir anlatı yerine, mitografik bir tasvire yer vererek *Oceanus* (Hellence: Ὠκεανός)

burada, şiirsel bir üslup kullanarak Okyanus'a baba rolü biçmekte ve böylelikle tüm iç denizlerin, göllerin ve nehirlerin üstüne Okyanus'u yerleştirmektedir. Bunun sonucunda da, Okyanus'a soyut bir kutsiyet kazandırmaktadır. Söz konusu anlatıya paralel olarak, okyanusun kabarma mevsimlerinde yükselerek (günümüzde tamamıyla kuraklaşmış olan ve liman kalıntılarının üzerinde bulunduğu) önce Garonne Nehri havzasını sonrasında Deuze Nehri⁹⁹ kanalını suyla doldurduğuna, böylelikle de nehir akıntısının yönlendirildiği liman havuzundan kentin iç kesimlerine doğru sürdürülen seyrüsefer yoğunluğunun arttığına değinilmektedir. Bu minvalde, kentin merkezi boyunca ilerlediği belirtilen ve akıntısı ünlü Euripus Boğazı¹⁰⁰ akıntılarına benzetilen kanal da, Garonne Nehri'nden Deuze Nehri'ne yönelen ırmak sularının liman havzasına akıntısıyla özdeşleştirilmektedir. Diğer bir yandan, liman havuzunun derinliğine de gönderim yapılmaktadır.

Kentin su kaynaklarına yönelik övgü dâhilinde, Pers aristokrasisi ile ilgili önemli bir kültürel aktarıma da yer verilmektedir. Bu minvalde, Pers krallarının suyundan içmeyi adet haline getirdikleri Khoaspes Nehri'nin¹⁰¹ suları kent içinde ismi anılmayan bir su kaynağının/kaynaklarının (ya da kentin içinden geçen su kanalının) sularıyla özdeşleştirilmektedir. Kentin içinden geçen ve liman havzasını da suyla dolduran bu kaynak, Ausonius'un kent tasvirinin sonunda da yer bulmaktadır. Öyle ki, 157-162. dizelerin tamamı kentin söz konusu su kaynağının yüceltilmesi ve tüm özelliklerinin okuyucularla detaylı bir şekilde paylaşılması amacını taşımaktadır. Kentin su kaynağını methetmek için yapılan aktarım dâhilinde; *sacer* (kutsal), *alme* (verimli), *perennis* (tükenmek bilmez), *vitre* (parlak), *glauce* (köpüklü), *profunde* (derin), *sonore* (çağılıtlı), *inlimis* (berrak) ve *opace* (gölgeli) gibi çeşitli sıfatlara ardı ardına yer verilmektedir. Bu da bir su kaynağı/kanal özelinde dahi Ausonius'un ne denli

ibaresini kullanmıştır. Benzer kullanımlar için ayrıca bk. ve krş. Aiskh. *Prometh.* 530; Verg. *Cir.* 392; *Georg.* IV. 382.

⁹⁹ Deuze Nehri'nin akıntısı, Garonne Nehri ile bağlantısı ve ayrıca kent limanı ile ilişkisi hakkında bk. Sivan 1992, 135; 1993, 41.

¹⁰⁰ Antikçağda Euripos (Hellence: Εὐρίπος ὁ Χαλκιδικός) ismiyle anılan boğaz, Euboia Adası ile Kıta Hellas'ı (bilhassa Boiotia Bölgesi'nden) birbirinden ayıran ve Ege Denizi üzerinde yer alan oldukça dar bir boğazdır. Boğazın en dar noktası yaklaşık 40 metre genişliğe sahiptir ve geçidin toplam uzunluğu ise dokuz kilometredir. Boğaz akıntısının hızı gün içerisinde saatte 15 kilometreye kadar ulaşabilmekte ve bu minvalde büyük bir hızla savrulan dalgaların boğazın her iki yanında meydana getirdiği çevresel değişkenliklere göre geçiş alanı 30 metreye kadar daralabilmekteydi. Antikçağ özelinde Euripos Boğazı, kanal içerisindeki gelgitli karasuları ve gün içinde sürekli (dört ya da altı kez) kuzey-güney veya güney-kuzey istikametinde yön değiştiren akıntılar sebebiyle gemiciler açısından oldukça zorlu bir geçit olarak anılmaktaydı. Bu sebeple (tıpkı Messina Boğazı'nı mesken tuttuklarına inanılan efsanevi yaratıklar Skylla ile Kharybdis gibi), Euripos da antikçağ denizcileri nezdinde korku uyandıran bir rotaya işaret etmekteydi. Ausonius ise burada memleketi Bordeaux'un tatlı su kaynağını Euripos Boğazı'ndaki deniz sularının köpürmesine ya da çağıldamasına benzeterek, boğaz akıntılarını tasvirsel bir benzetme unsuru olarak kullanmaktadır.

¹⁰¹ Bk. Hdt. I. 188. Metinde *Choaspes* (Hellence: Χοάσπης) olarak anılan nehir, Antikçağda Pers krallarının sularından içmeyi adet olarak saydıkları ve şifalı sulara sahip olduğuna inandıkları bir nehirdi. Khoaspes Nehri günümüzde Karkheh (Karkhen?) ya da Kârûn isimleriyle anılmakla birlikte, nehrin Zagros Dağları'ndan doğduğu ve günümüzde İran sınırları içerisinde yer alan Susiana'nın içinden ve Susa'nın ise yakınından geçerek Tigris (= Dicle) Nehri ile birleştiği düşünülmekteydi. Pers krallarının Khoaspes Nehri'nin suyundan içmeyi adet haline getirmiş oldukları hususunda bk. Plin. *Nat.* XXXI. 21. 35: *Parthorum reges ex Choaspe et Eulaeo tantum bibunt, hae quamvis in longinqua comitantur illos* = Parth (Pers) kralları yalnızca Khoaspes ve Eulaeus nehirlerinden (su) içerler, ne kadar uzak bir yerde olurlarsa olsunlar kendilerine (bu nehirlerden su) getirtilirler. Konu hakkında ayrıca bk. Plut. *Mor.* VI. 601D; Ael. *Poik. Hist.* XXXVII. 156; Athen. *Deip.* II. 45B.

iyi bir gözlemci ve de yorumcu olduğunu gözler önüne sermektedir. Kaynak ile ilgili anlatının devamında Ausonius ailevi kökenleri ve doğduğu coğrafya itibarıyla pek yabancı olmadığı Kelt dili özelinde farklı bir ibare kullanmakta¹⁰² ve kaynağın adının Keltçede *Divona* olduğunu bildirilmektedir¹⁰³. Sonrasındaysa, bu kaynağın tanrılar arasına karıştığını belirtmektedir¹⁰⁴. Kentin su kaynağı anlatısının sonunda kaynak suları içilebilir olması bakımından *Aponus*¹⁰⁵, berraklığı özelinde *Nemausus*¹⁰⁶, sularının bolluğu ve taşkın akışı bağlamındaysa *Timavus*¹⁰⁷ nehirleriyle mukayese edilmektedir.

Ausonius'un Bordeaux ile ilgili anlatısı bu şekilde sonlandırılmaktadır. Şiirin son altı dizesi, şairin bir taraftan şiirine, diğer taraftansa memleketine dair veda cümlelerini ihtiva etmektedir. Ausonius, muhteşem bir eser (= *labor extremus*) olarak addettiği şiirinin, hem kendi yaşadığı dönem özelinde hem de kendi devrinden evvelki zaman dilimi döngüsünde anılmaya değer ve önemli olarak gördüğü tüm kentleri (= *celebres urbes*) bir araya getirmesini dileyerek veda dizelerine geçiş yapar. Veda anlatısının devamındaysa, alegorik bir üslup kullanarak her iki kentin de sıralamanın bir başında yer alarak iki uçlu bir düzlem yaratır ve her bir kentin düzlemin bir tarafındaki uca/zirveye sahip olmasını temenni eder¹⁰⁸. Böylelikle de, ne resmi makamı olarak addedip hürmet ettiği Roma'yı, ne de memleketi olarak sevip saydığı Bordeaux'u kayırmadan, hakşinas bir veda kurgusu oluşturmayı şiar edinir. Ancak yine de "*patrias sed Roma supervenit omnes* = Roma tüm vatanların üzerinde yer alır" şeklindeki söylemiyle, Bordeaux gibi orta ölçekli bir Gallia kentiyle Roma gibi bir *metropolisi* denk tutarak, kadim imparatorluğun binlerce yıllık başkentine karşı *hybristik* bir tutum sergilemekten uzak durmaya çalışmaktadır. Özetle, gönlünden geçeni, mantığının da süzgecinden geçirerek tecrübeli bir devlet adamına uygun bir kimliğe bürünür ve sonuç olarak Roma'yı Bordeaux'a göre ön planda tutar. Bu minvalde de, "*diligo Burdigalam, Romam colo. civis in hac sum, consul in ambabus: cunae hic, ibi sella curulis* = Burdigala'ya aşığım, Roma'ya ise hürmet ediyorum | burada bir yurttaş, her iki kentteyse *consulum*: Bordeaux yuvamken, Roma ise resmi makamımdır" şeklindeki ibaresiyle Bordeaux ve Roma'nın kendi nazarındaki yerini ve önemini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak Ausonius, söz konusu iki dizeyle şiirini sonlandırmakta ve yaşadığı dönem olan MS IV. yüzyıl Roma İmparatorluğu sınırlarında varlığını sürdürmekte olan kentlerin tasvirini tamamlamaktadır.

Decimus Magnus Ausonius'un *Ordo Urbium Nobilium* başlıklı şiiri, yukarıda inceleme altına alınan içeriği ve kapsamı özelinde değerlendirilecek olduğunda özellikle geç antikçağ dünyasına büyük

¹⁰² Ausonius ve babası Kelt dilini gayet iyi bilmekteydiler (bk. Auson. *Epic.* IX - X).

¹⁰³ *Divona* kelimesinin kökeni hakkındaki tartışmalar için bk. Green 1991, 582-583.

¹⁰⁴ "*Fons addite divis* = tanrılara karışmış pınar" ibaresine benzer bir kullanım için krs. Verg. *Aen.* VIII. 301 (Hercules'in tanrılarının arasına karışması hususu).

¹⁰⁵ Şiirde *Aponus* olarak anılan bu nehrin, antikçağda Kuzey İtalya'da yer alan Padua (günümüzde Padova) kenti sınırları içerisinde yer alan ve birçok hastalığa iyi gelen şifalı bir tatlı su kaynağı olduğu bilinmektedir (bk. Claudian. *Carm. Min.* XXVI).

¹⁰⁶ Şiirde *Nemausus* olarak anılan bu nehir, Fransa'nın güneyinde konumlanan Nîmes kentinde yer aldığı düşünülen bir tatlı su kaynağıydı. Şehrin de ismini bu kaynaktan aldığı iddia edilmektedir. Antikçağ özelinde şehre adını veren bu tatlı su kaynağının yakınlarında kutsal bir alanın bulunduğu ve burada da *Deus Nemausus* adında bir kült merkezinin var olduğu bilinmektedir.

¹⁰⁷ Şiirde *Timavus* olarak anılan bu nehir, Aquileia ve Trieste (ya da Histria ile Venetia bölgeleri yakınında) arasında yer alan ve antikçağda ün kazanmış bir tatlı su kaynağıydı. Günümüzde Timao Nehri olarak da bilinmektedir (bk. Verg. *Aen.* I. 245f. Ayrıca bk. Mela. II. 4. 3; Plin. *Nat.* II. 103, 106, 229; III. 18, 22, 127; Verg. *Aen.* I. 244; Martial. IV. 25. 5).

¹⁰⁸ "*utque caput numeri Roma inclita, sic capite isto Burdigala* = [Şiirin] bir tarafının başında şanlı Roma, hadi öteki tarafta da Burdigala [yer alsın]" ibaresi bu kaniyi destekler niteliktedir.

bir değere ve öneme sahiptir. Günümüze kadar ise tarih-coğrafya ya da kent kültürü gibi çeşitli hususlar üzerine çalışmalarını sürdüren araştırmacılar ve âlimler için sıklıkla başvurlan bir kaynak olmuştur. Diğer bir yandan; MS IV. yüzyıl gibi zorlu bir zaman diliminde bölünmeye yüz tutan Roma İmparatorluğu'nun batı yakası genelinde giderek deformasyona uğrayan Latince ve Roma kültürü konusunda en bilgili-başarılı âlimlerden biri sayılan Ausonius'a ait böylesi kapsamlı bir eserin günümüze neredeyse eksiksizce ulaşabilmiş olması metni daha önemli hale getirmektedir. Bu kapsamda; gerek Latin edebiyatı ve grameri, gerekse de Roma idari sistemi ve siyasi yapısı hakkında oldukça detaylı bilgileri bünyesinde barındıran şiir, disiplinler arası bir perspektife ve ayrıca bilimsel bir alt yapıya da sahiptir. Söz konusu tüm bu özellikleri çerçevesinde *Ordo Urbium Nobilium*; özelde Batı Avrupa kültürüyle ilintiliyken, geneldeyse Akdeniz çalışmaları bağlamında sürdürülen eskiçağ ve ortaçağ araştırmalarına bilimsel bir alt yapı sunmaktadır. Böylelikle; ülkemizin de tarihsel geçmişi itibarıyla paydaşı olduğu Roma İmparatorluğu'nun iki kutuplu sosyal-kültürel ayrışmanın eşiğine geldiği son derece çalkantılı zaman diliminde halen *commune imperium* çatısı altındaki *orbis Romanus* hakkında detaylı bir *panoptikon* sahibi olunmasına olanak sağlamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Ael. *Poik. Hist.* (= Klaudios Aelianos, *Poikile Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Aelian, *Historical Miscellany*. Ed. & Trans. N. G. Wilson. Cambridge, Massachusetts - London 1997 (The Loeb Classical Library).
- Aiskh. *Prometh.* (= Aiskhylos, *Prometheus Desmotes*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Aiskhylos, *Persians. Seven Against Thebes. Suppliants. Prometheus Bound*. Trans. A. H. Sommerstein. Cambridge, Massachusetts - London 2008 (The Loeb Classical Library).
- Amm. Marc. (= Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ammianus Marcellinus, *History*. Trans. J. C. Rolfe. Cambridge, Massachusetts - London 1965 (The Loeb Classical Library).
- Apol. Rhod. *Argon.* (= Apollonios Rhodios, *Argonautica*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Apollonios Rhodios, *Argonautica*. Trans.: W. H. Race. Cambridge - Massachusetts - London 2008 (The Loeb Classical Library).
- Apollod. *Bibl.* (= Apollodoros, *Bibliothēke*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Library*. Trans.: J. G. Frazer, vols. I-II. Cambridge - Massachusetts - London 2001-2002 (The Loeb Classical Library).
- Athen. *Deip.* (= Athenaios Naukratites, *Deipnosophiston*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Athenaeus, *The Learned Banqueters*. Trans. S. Douglas Olson. Cambridge, Massachusetts - London 2006 (The Loeb Classical Library).
- Aus. *Epic.* (= Decimus Magnus Ausonius, *Epicedion in patrem*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *Personal Poems*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Auson. *Caes.* (= Decimus Magnus Ausonius, *De XII Caesaribus per Suetonium Tranquillum Scriptis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *On the Twelve Caesars Whose Lives Were Written by Suetonius*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Auson. *Ec.* (= Decimus Magnus Ausonius, *Eclogarum Liber*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *The Eclogues*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Auson. *Mos.* (= Decimus Magnus Ausonius, *Mosella*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *The Moselle*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Auson. *Ordo* (= Decimus Magnus Ausonius, *Ordo Urbium Nobilium*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Ausonius, *Ünlü Kentlerin Sıralaması*. Çev. F. Yılmaz & E. Kurul. *Libri IV* (2018) [Baskıda].

- Ausonius, *The Order of Famous Cities*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
 Auson. *Par.* (= Decimus Magnus Ausonius, *Parentalia*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *Parentalia*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Auson. *Praef.* (= Decimus Magnus Ausonius, *Praefatiunculae*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *Prefatory Pieces*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Avien. *Ora Maritima* (= Rufius Festus Avienus, *Ora Maritima*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Rufi Festi Avieni, Ora Maritima*. Ed. & Trans. S. Wilhelm. Berlin 1855.
- Caes. *Civ.* (= Gaius Iulius Caesar, *de Bello Civile*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Caesar, *Civil War*. Ed. & Trans. C. Damon. Cambridge, Massachusetts - London 2016 (The Loeb Classical Library).
- Caes. *Gal.* (= Gaius Iulius Caesar, *de Bello Gallico*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Caesar, *The Gallic War*. Trans. H. J. Edwards. Cambridge, Massachusetts - London 1917 (The Loeb Classical Library).
- Cass. Dio (= Cassius Dio, *Rhomaïke Historia*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Dio Cassius, *Roman History*. Trans. E. Cary. Cambridge, Massachusetts - London 1917 (The Loeb Classical Library).
- Cassiod. *Var.* (= Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, *Variae Epistolae*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Letters of Cassiodorus Being A Condensed Translation Of The Variae Epistolae Of Magnus Aurelius Cassiodorus Senator*. Trans. T. Hodgkin. Oxford 1886.
- Cic. *Flac.* (= Marcus Tullius Cicero, *Pro Flacco*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *In Catilinam 1-4. Pro Murena. Pro Sulla. Pro Flacco*. Trans. C. Macdonald. Cambridge, Massachusetts - London 1977 (The Loeb Classical Library).
- Cic. *Font.* (= Marcus Tullius Cicero, *Pro Fonteio*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Pro Milone. In Pisonem. Pro Scauro. Pro Fonteio. Pro Rabirio Postumo. Pro Marcello. Pro Ligario. Pro Rege Deiotaro*. Trans. N. H. Watts. Cambridge, Massachusetts - London 1953 (The Loeb Classical Library).
- Cic. *Leg. Agr.* (= Marcus Tullius Cicero, *De Lege Agraria*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Pro Quintio. Pro Roscio Amerino. Pro Roscio Comoedo. On the Agrarian Law*. Trans. J. H. Freese, vol. VI. Cambridge, Massachusetts - London 1930 (The Loeb Classical Library).
- Cic. *Philip.* (= Marcus Tullius Cicero, *Philippicae*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Philippics 7-14*. Ed. & Trans. D. R. Shackleton-Bailey. Rev. J. T. Ramsey – G. Manuwald. Cambridge, Massachusetts - London 2009 (The Loeb Classical Library).
- Claud. *Carm. Min.* (= Claudius Claudianus, *Carmina Minora*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Claudian, *On Stilicho's Consulship 2-3. Paganegyric on the Sixth Consulship of Honorius. The Gothic War. Shorter*

- Poems. Rape of Proserpina.* Trans. M. Platnuer. Cambridge, Massachusetts - London 1922 (The Loeb Classical Library).
- Diod. (= Diodorus Siculus, *Bibliothèque Historique*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Diodorus of Sicily.* Trans. C. H. Oldfather. Cambridge, Massachusetts - London 1939 (The Loeb Classical Library).
- FGrHist (= *Die Fragmente der Griechischen Historiker*)
Kullanılan Kaynak: *Die Fragmente der Griechischen Historiker.* Ed. F. Jacoby, vols. I-XV. Berlin - Leiden 1923-1958.
- Flor. *Epit.* (= Lucius Annaeus Florus, *L. Annaei Flori Epitoma De Tito Livio Bellorum Omnium Annorum DCO Libri II*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Florus, *Epitome of Roman History.* Trans. E. S. Forster, vol. I. Cambridge, Massachusetts - London 1984.
- Gell. (= Aulus Gellius, *Noctium Atticarum*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Aulus Gellius, *Attic Nights.* Trans. J. C. Rolfe. Cambridge, Massachusetts - London 1953 (The Loeb Classical Library).
- Hdt. (= Herodotos, *Historiai*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Herodotos, *The Persian Wars.* Trans. A. D. Godley. Cambridge, Massachusetts - London 1920-2004¹² (The Loeb Classical Library).
Herodotos, *Tarih.* Çev. M. Ökmen. İstanbul 1991³.
- Hor. *Carm. Saec.* (= Quintus Horatius Flaccus, *Carmen Saeculare*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Horace, *Odes.* Trans. N. Rudd. Cambridge, Massachusetts - London 2004 (The Loeb Classical Library).
- Iust. (= Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Justin, *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus.* Trans. J. C. Yardley. Intr. R. Develin. Atlanta 1994.
- Iuvenc. *Praef.* (= Gaius Vettius Aquilinus Iuvencus, *Praefatio*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Latin Epics of the New Testament: Iuvencus, Sedulius, Arator.* Ed. & Trans. R. P. H. Green. Oxford - New York 2006.
- Ksen. *Hell.* (= Ksenophon, *Hellenika*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Xenophon, *Hellenica.* Ed. J. Henderson. Trans. C. L. Brownson. Cambridge, Massachusetts - London 1918.
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cornelius Nepos, *On Great Generals. On Historians.* Trans. J. C. Rolfe. Cambridge, Massachusetts - London 1984 (The Loeb Classical Library).
- Liv. (= Titus Livius, *Ab Urbe Condita*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Livy, *From the Founding of the City.* Trans. A. C. Schlesinger. London - New York 1967 (The Loeb Classical Library).
Titus Livius, *Roma Tarihi: Şehrin Kuruluşundan İtibaren.* Çev. S. Şenbark. İstanbul 1992 vdd.
- Lucan. (= Marcus Annaeus Lucanus, *Bellum Civile*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Lucan, *The Civil War.* Trans. J. D. Duff. Cambridge, Massachusetts - London 1928 (The Loeb Classical Library).
- Martial. (= Marcus Valerius Martialis, *Epigrammata*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Martial, *Epigrams.* Trans. D. R. Shackleton

- Bailey. Cambridge, Massachusetts - London 1993 (The Loeb Classical Library).
- Mela (= Pomponius Mela, *De Chorographia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pomponius Mela's Description of the World*. Trans. F. E. Romer. Ann Arbor 1998.
- Nep. (= Cornelius Nepos, *De Viris Illustribus*)
Oros. *Ad. Pag.* (= Paulus Orosius, *Historiae Adversus Paganos*)
Kullanılan Metin: *Historiarum Adversum Paganos Pauli Orosii*. Çevrimiçi Kaynak Linki: <http://www.thelatinlibrary.com/orosius/orosius1.shtml> | Çevrimiçi Kaynağa Erişim Tarihi: 10.05.2018.
Kullanılan Çeviri: *Paulus Orosius: The Seven Books of History Against the Pagans*. Trans. R. J. Deferrari. Washington 1981².
- Ovid. *AA.* (= Publius Ovidius Naso, *Ars Amatoria*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ovidius, *Art of Love. Cosmetics. Remedies for Love. Ibis. Walnut-tree. Sea Fishing*. Trans. J. H. Mozley. Rev. G. P. Goold. Cambridge, Massachusetts - London 1979² (The Loeb Classical Library).
- Ovid. *Amor.* (= Publius Ovidius Naso, *Amores*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ovidius, *Heroides & Amores*. Trans. G. Showerman, vol. I. Cambridge, Massachusetts - London 1977² (The Loeb Classical Library).
- Ovid. *Her.* (= Publius Ovidius Naso, *Heroides*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ovidius, *Heroides & Amores*. Trans. G. Showerman, vol. I. Cambridge, Massachusetts - London 1977² (The Loeb Classical Library).
- Ovid. *Met.* (= Publius Ovidius Naso, *Metamorphoses*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ovidius, *Metamorphoses*. Trans. F. J. Miller, vols. III-IV. Cambridge, Massachusetts - London 2005¹⁷ (The Loeb Classical Library).
- Ovid. *Pont.* (= Publius Ovidius Naso, *Ex Ponto*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ovidius, *Tristia. Ex Ponto*. Trans. A. L. Wheeler. Cambridge, Massachusetts - London 1996 (The Loeb Classical Library).
- Paus. (= Pausanias, *Periegesis tes Hellados*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Description of Greece*. Trans. W. H. Jones, H. A. Ormerod – R. E. Wycherley, vols. I-V. New York 1918-2004¹⁰ (The Loeb Classical Library).
- Plat. *Phaedo* (= Platon, *Phaedo*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plato, *Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus*. Trans. H. N. Fowler, vol. I. London - New York 1913 (The Loeb Classical Library).
- Plin. *Nat.* (= Gaius Plinius Secundus "Maior", *Naturalis Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pliny Natural History*. Trans. H. R. Rackham, W. H. S. Jones – D. E. Eichholz. Cambridge, Massachusetts - London 1938-1971 (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Galb.* (= Lucius Mestrius Plutarchus, *Bioi Paralleloi: Galba*)
Marcus Valerius Martialis, *Epigramlar*. Çev. G. Varinlioğlu. İstanbul 2005.

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarkhos, *Plutarch's Lives: Galba*. Trans. B. Perrin. Cambridge, Massachusetts - London 1954-1968 (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Mor.* (= Lucius Mestrius Plutarchus, *Moralia: Peri Fuges*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarkhos, *Moralia: Volume VII: On Love of Wealth. On Compliancy. On Envy and Hate. On Praising Oneself Inoffensively. On the Delays of the Divine Vengeance. On Fate. On the Sign of Socrates. On Exile. Consolation to His Wife*. Trans. P. H. De Lacy – B. Einarson. Cambridge, Massachusetts - London 1959 (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Pub.* (= Lucius Mestrius Plutarchus, *Bioi Paralleloi: Publicola*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarkhos, *Plutarch's Lives: Publicola*. Trans. B. Perrin. Cambridge, Massachusetts - London 1914 (The Loeb Classical Library).
- Polyb. (= Polybios, *Historiai*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Polybius, *The Histories*. Trans. W. R. Paton. Cambridge, Massachusetts - London 2010-2012 (The Loeb Classical Library).
- Prokop. *Vand.* (= Prokopios Kaisareos, *Hyper Ton Polemon Logos*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Procopius, *History of the Wars - Book III. The Vandalic War*. Trans. H. B. Dewing. Cambridge, Massachusetts - London 1916 (The Loeb Classical Library).
- Prud. *Per.* (= Aurelius Prudentius Clemens, *Liber Peristephanon*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Prudentius, *Against Symmachus 2. Crowns of Martyrdom. Scenes From History. Epilogue*. Trans. H. J. Thomson. Cambridge, Massachusetts - London 1953 (The Loeb Classical Library).
- Ps. Skylaks (= Pseudo Skylaks, *Periplus Scylacis*)
Kullanılan Metin: Scylaks, *Periplus Scylacis*. Ed. K. Müller, *Geographi Graeci Minores*, vol. I. Paris (1990²) 15-96.
- Sen. *Ben.* (= Lucius Annaeus Seneca, *de Beneficiis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Seneca, *Moral Essays, Volume III: De Beneficiis*. Trans. J. W. Basore. Cambridge, Massachusetts - London 1935 (The Loeb Classical Library).
- Servius *Aen.* (= Maurus Servius Honoratus, *In Vergilii Aeneidos Libros*)
Kullanılan Metin: *Servii Grammatici in Vergilii Carmina Commentarii*. Ed. G. Thilo. Leipzig 1884-1887.
- Sidon. *Car.* (= Gaius Sollius Modestus Apollinaris Sidonius, *Carmina*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Sidonius, *Poems*. Trans. W. B. Anderson. Cambridge, Massachusetts - London 1936 (The Loeb Classical Library).
- Sidon. *Ep.* (= Gaius Sollius Modestus Apollinaris Sidonius, *Gai Sollii Apollinaris Sidonii Epistularum*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Letters of Gaius Sollius Apollinaris Sidonius*. Trans. W. B. Anderson. Cambridge, Massachusetts - London 1965 (The Loeb Classical Library).
- Sil. *Pun.* (= Silius İtalicus, *Punica*)

- Stat. *Ach.* Kullanılan Metin ve Çeviri: Silius İtalicus, *Punica*. Trans. J. D. Duff. Cambridge, Massachusetts - London 1934 (The Loeb Classical Library).
(= Publius Papinius Statius, *Achilleis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Statius, *Achilleid*. Trans. D. R. Shackleton-Bailey. Cambridge, Massachusetts - London 2003 (The Loeb Classical Library).
- Strab. (= Strabon, *Geographika*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Strabo, *Geography*. Trans. H. L. Jones. Cambridge, Massachusetts - London 1923 (The Loeb Classical Library).
- Suet. *Dom.* (= Gaius Suetonius Tranquillus, *De Vitae Caesarum: Domitianus*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Suetonius, *The Lives of the Caesars*. Trans. J. C. Rolfe. London - New York 1914 (The Loeb Classical Library).
Gaius Suetonius Tranquillus, *On İki Caesar'ın Yaşamı*. Çev. F. Telatar – G. Özaktürk. Ankara 2008.
- Tac. *Hist.* (= Publius [Gaius?] Cornelius Tacitus, *Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Tacitus, *The Annals*. Trans. J. Jackson. Cambridge, Massachusetts - London 1937 (The Loeb Classical Library).
- Thuk. (= Thukydides, *Thukydidou Historiai*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Thucydides, *History of the Peloponnesian War*. Trans. C. F. Smith. Cambridge - Massachusetts 2003¹¹ (The Loeb Classical Library).
Peloponnes Savaşı. Çev. T. Gökçol. İstanbul 1976.
- Tib. (= Albius Tibullus, *Elegies*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Tibullus*. Trans. J. P. Postgate. Rev. G. P. Goold. Cambridge, Massachusetts - London 2017 (The Loeb Classical Library).
- Vell. (= Maarcus Velleius Paterculus, *Historia Romana*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History, Res Gestae Divi Augusti*. Trans. W. Shipley. Cambridge - Massachusetts 1961³ (The Loeb Classical Library).
- Verg. *Aen.* (= Publius Vergilius Maro, *Aeneis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Vergilius, *Eclogues, Georgics, Aeneid I-VI*. Trans. H. R. Fairclough. Cambridge, Massachusetts - London 1938 (The Loeb Classical Library).
Vergilius, *Aeneas*. Çev. İ. Z. Eyuboğlu. Ankara 1995.
- Verg. *Cir.* (= Publius Vergilius Maro, *Ciris*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Vergilius, *Appendix Vergiliana: Ciris*. Trans. H. R. Fairclough. Rev. G. P. Goold. Cambridge, Massachusetts - London 2000 (The Loeb Classical Library).
- Verg. *Ecl.* (= Publius Vergilius Maro, *Eclogae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Vergilius, *Eclogues, Georgics, Aeneid: Books I-VI*. Trans. H. R. Fairclough. Cambridge, Massachusetts - London 1938 (The Loeb Classical Library).
- Verg. *Georg.* (= Publius Vergilius Maro, *Georgica*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Vergilius, *Eclogues, Georgics, Aeneid: Books I-VI*. Trans. H. R. Fairclough. Cambridge, Massachusetts - London 1938

(The Loeb Classical Library).
 (= Zosimus Historicus, *Historia Nova*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Zosimus, *New History*. Trans. R. T. Ridley. Canberra 1982.

Modern Literatür

- Abulafia 2014 D. Abulafia, "Thalassocracies". Eds. P. Horden – S. Kinoshita, *A Companion to Mediterranean History*. Malden - Oxford (2014) 139-153.
- Albrecht 1997 M. von Albrecht, *A History of Roman Literature: From Livius Andronicus to Boethius: With Special Regard to its Influence on World Literature - Volume 2*. Leiden, New York - Köln 1997.
- Arslan 2010 M. Arslan, *İstanbul'un Antikçağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul 2010.
- Balbo 2017 A. Balbo, "Some Thoughts on the Image of Rome in Late Antique Authors: Ausonius, Symmachus, the Panegyrists". *Horizons* VIII/1 (2017) 27-45.
- Becatti 1961 G. Becatti, *Scavi di Ostia IV: Mosaici e Pavimenti Marmorei*, vols. I-II. Rome 1961.
- Browning 1982 R. Browning, "Later Principate: Poetry". Eds. E. J. Kenney – W. V. Clausen, *The Cambridge History of Classical Literature II: Latin Literature*. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne - Sydney (1982) 692-722.
- Byrne 1916 S. M. J. Byrne, *Prolegomena to an Edition of the Works of Decimus Magnus Ausonius*. New York 1916.
- Calderini 1943-1944 A. Calderini, "Il piu antico elogio di Milano". *Istitio Lombardo di Scienze e Lettere, Rendiconti Classe di lettere e scienze morali e storiche* 77 (1943-1944) 431-441.
- Calderini 1972 A. Calderini, *Aquileia Romana: Ricerche di Storia e di Epigrafia*. Roma 1972.
- Christie 2000 N. Christie, "Lost Glories? Rome at the End of the Empire". Eds. J. Coulston – H. Dodge, *Ancient Rome: The Archaeology of the Eternal City*. Oxford (2000) 306-331.
- CIL (= *Corpus Inscriptionum Latinarum*).
- Constans 1921 L.-A. Constans, *Arles antique*. Paris 1921.
- Constantakopolou 2007 C. Constantakopolou, *The Dance of the Islands; Insularity, Networks, the Athenian Empire and the Aegean World*. Oxford 2007.
- Coulston – Dodge 2000 J. Coulston – H. Dodge, "Introduction: The Archaeology and the Topography of Rome". Eds. J. Coulston – H. Dodge, *Ancient Rome: The Archaeology of the Eternal City*. Oxford (2000) 1-15.
- Deamos 2009 M. B. Deamos, "Phoenicians in Tartessos". Eds. M. Dietler – C. Lopez-Ruiz, *Colonial Encounters in Ancient Iberia: Phoenician, Greek, and Indigenous Relations*. Chicago - London (2009) 193-228.
- Fernández-Ochoa – Morillo 2005 C. Fernández-Ochoa – Á. Morillo, "Walls in the Urban Landscape of Late Roman Spain: Defense and Imperial Strategy". Eds. K. Bowes – M. Kulikowski, *Hispania in Late Antiquity: Current Perspectives*. Leiden - Boston

- (2005) 299-340.
- Fischer-Hansen *et al.* 2004 T. Fischer-Hansen, T. H. Nielsen – C. Ampolo, “Sikelia”. Eds. M. H. Hansen – T. H. Nielsen, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. Oxford - New York (2004) 172-248.
- Friedländer 1913 L. Friedländer, *Roman Life and Manners under the Early Empire*. London - New York 1913.
- Goldsworthy 2000 A. Goldsworthy, *The Fall of Carthage, The Punic Wars 265-146 BC*. London 2000.
- Green 1991 R. P. H. Green, *The Works of Ausonius: Edited with Introduction and Commentary*. Oxford 1991.
- Grig 2012 L. Grig, “Competing Capitals, Competing Representations: Late Antique Cityscapes in Words and Pictures”. Eds. L. Grig – G. Kelly, *Two Romes: Rome and Constantinople in Late Antiquity*. Oxford - New York (2012) 31-52.
- Hansen 2004 M. H. Hansen, “Attika”. Eds. M. H. Hansen – T. H. Nielsen, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. Oxford - New York (2004) 624-642.
- Hauben 2013 H. Hauben, “Callicrates of Samos and Patroclus of Macedon, Champions of Ptolemaic Thalassocracy”. Eds. K. Buraselis, M. Stefanou – D. J. Thompson, *The Ptolemies, the Sea and the Nile: Studies in Waterborne Power*. Cambridge - New York (2013) 39-65.
- Heinen 1985 H. Heinen, *Trier and das Trevererland in römischer Zeit*. Trier 1985.
- Kopp – Wendt *forth.* H. Kopp – C. Wendt (Eds.), *Thalassokratographie: Rezeption und Transformation antiker Seeherrschaft*. Forthcoming.
- Kullanılan Kaynak: *Consilio et Auctoritate Academiae Litterarum (Regiae) Borussicae Editum*, vols. I-XVI. Leipzig - Berlin 1826-1843.
- Kurul – Yılmaz 2018 E. Kurul – F. Yılmaz, “Bir Devir, Bir Yaşam, Bir Şair Decimus Magnus Ausonius”. Eds. M. Arslan & F. Baz, *Arkeoloji, Tarih ve Epigrafi'nin Arasında: Prof. Dr. Vedat Çelgin'in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler*. İstanbul (2018) 559-576.
- Labrousse 1968 M. Labrousse, *Toulouse antique*. Paris 1968.
- López-Ruiz 2014 C. López-Ruiz, *Gods, Heroes And Monsters: A Sourcebook of Greek, Roman and Near Eastern Myths in Translation*. New York - Oxford 2014.
- Marshak 2015 A. K. Marshak, *The Many Faces of Herod the Great*. Michigan - Cambridge 2015.
- Miller 2013 P. N. Miller (Ed.), *The Sea: Thalassography and Historiography*. Ann Arbor 2013.
- Nicholson 2014 O. Nicholson, “Self-Portrait as a Landscape: Ausonius and His Heredionum”. Eds. C. Harrison, C. Humfress – I. Sandwell, *Being Christian in Late Antiquity*. Oxford (2014) 235-252.
- Olszaniec 2013 S. Olszaniec, *Prosopographical Studies on the Court Elite in the Roman Empire (4th Century AD)*. Trans. J. Welniak – M. Stachowska-Welniak. Torun 2013.
- Perret 1956 V. Perret, “Le capitole de Narbonne”. *Gallia* XIV/1 (1956) 1-22.
- Reboul 2007 J.-P. Reboul, “L'Ordo urbium nobilium d'Ausone au regard des évolutions de la centralité politique dans l'Antiquité tardive Approches historique et archéologique”. *Schedae* VIII/1 (2007) 107-140.

- Ridley 1986 R. T. Ridley, "To be Taken with a Pinch of Salt: The Destruction of Carthage". *Classical Philology* 81/2 (1986) 140-146.
- Riess 2013 F. Riess, *Narbonne and its Territory in Late Antiquity: From the Visigoths to the Arabs*. London - New York 2013.
- Roller 2012 D. W. Roller, "Elissa". Eds. E. K. Akyeampong – H. L. Gates, *Dictionary of African Biography*, Volume II. Oxford - New York (2012) 290-291.
- Romm 1998 J. Romm, *Herodotus*. New Haven - London 1998.
- Rücker 2012 N. Rücker, *Ausonius an Paulinus von Nola: Textgeschichte und literarische Form der Briefgedichte 21 un 22 des Decimus Magnus Ausonius*. Göttingen 2012.
- Sivan 1992 H. Sivan, "Town and Country in Late Antique Gaul: The Example of Bordeaux". Eds. J. Drinkwater – H. Elton, *Fifth-Century Gaul: A Crisis of Identity?* Cambridge - New York (1992) 132-143.
- Sivan 1993 H. Sivan, *Ausonius of Bordeaux: Genesis of a Gallic Aristocracy*. London - New York 1993.
- Slavitt 1998 Ausonius, *Three Amusements*. Trans. D. R. Slavitt. Philadelphia 1998.
- Stanislaus 1944 A. Stanislaus, "The Christian Ausonius". *The Classical Weekly* XXXVII/14 (1944) 156-157.
- Takacs 2008 S. A. Takács, *Vestal Virgins, Sibyls, and Matrons: Women in Roman Religion*. Austin 2008.
- Venetis 2012 E. Venetis, "Iran at the Time of Alexander the Great and the Seleucids". Ed. T. Daryaei, *The Oxford Handbook of Iranian History*. Oxford – New York (2012) 142-163.
- Vollmer – Rubenbauer 1926 F. Vollmer – H. Rubenbauer, "Ein verschollenes Grabgedicht aus Trier". *Trier Zeitschrift* I (1926) 26-30.
- Warmington 1960 B. H. Warmington, *Carthage*. London 1960.
- Wightman 1970 E. M. Wightman, *Roman Trier and the Treveri*. London 1970.